

201952

İSLAM TARİHCİLERİ
DERNEĞİ

TDV İSLAM AŞTIRMALARI
MERKEZİ

SİRET SEMPOZYUMU
- I -
TÜRKİYE'DE SİRET YAZICILIĞI

İSAM KONFEREANS SALONU
16-17 EKİM 2010

Yayına Hazırlayan:
Yard. Doç. Dr. Tahsin KOÇYİĞİT

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphaneleri	
Doc. No:	201952
Fas. No:	297.92 SİRE.S

Ankara - 2012

Şefaettin Severcan (Oturum Başkanı): Efendim, Prof. Dr. Hanefi Palabık'a teşekkür ediyorum, hem tebliğinden dolayı hem de süreyi dikkatli kullandığı için. Daha geniş mâlumâtı inşallah tebliği kitap olarak çıktığı zaman zevkle okuyacağız. Şimdi sözü, ikinci tebliğimizi sunmak üzere Dr. Reşit Haylamaz beye vereceğim. Reşit bey tebliğinde "İslâm'ı Anlatmada Popüler Siret Yazıcılığının Gücü" üzerinde duracak. Buyurun Reşit bey!

İSLÂM'I ANLATMADA POPÜLER SİYER YAZICILIĞININ GÜCÜ

Dr. Reşit HAYLAMAZ*

Tarihin Dili ve Popüler Siyer

Bilindiği üzere tarih, mevcut ve yarınki problemleri çözme konusunda önemli bir tecrübedir; tarihinin dilini iyi okuyanlar, gündelik problemlerini daha kolay çözer ve diğerlerine nazaran daha az sıkıntı yaşarlar. Bu manada tarih, muhtevası mesaj yüklü, ibret alınması gereken önemli bir dildir.

Öteden beri bu dil, farklı metotlarla gelecek nesillere aktarılmış, yeni nesillerin geçmişle bağlar kurarak geleceklerini inşa edebilmeleri için onların dikkatini çekecek farklı üsluplar denenmiş, bunlardan bazıları sadece işin erbabınca anlaşılabilir derin tartışmaları ele alırken bazıları da büyük halk kitlelerini hedeflemiştir. Hedef kitle açısından baktığımızda her iki ekolün de kendi içinde çok farklı metotlar kullandığına şahit oluruz.

Bir yönüyle bu, tabii görülmesi gereken bir durumdur; zira her bir yazar, kendi anlayışı doğrultusunda bir üslup kullanmakta ve

* Araştırmacı-Yazar.

böylelikle ortaya yeknesaklıktan uzak zengin bir tarihi söylem çıkmaktadır.

Konumuz olan Siyer yazıcılığı da, aynı metot farklılıklarına sahne olan alanlardan birisidir ve bu çalışmamızda biz, daha ziyade popüler metodun üzerinde duracak ve mevcut örneklerden hareketle onun, müspet ve menfi yönlerini tespit ederek, dini anlatmadaki gücüne dikkat çekmeye çalışacağız.

Her ne kadar bünyesinde, âvâma hitap etme ve fırsatçılık gibi olumsuzluğu içmam eden bir anlam barındırsa da¹ popüler siyer dediğimizde biz, geniş kitlelerin hassasiyetlerini nazara alan, geçmişle yaşayan motifler arasında bağlar kuran, tarihi günün içinden okumaya çalışan ve bu yönüyle gündelik problemleri de çözmeyi hedefleyen, kolay anlaşılabilen, halkın zevk ve beklentilerine hitap edebilen ve dolayısıyla da onlar tarafından hüsn-ü kabule mazhar olan bir metodu kastediyoruz.² “Halk için siyer” de diyebileceğimiz bu metottan maksat, Fahr-i Kâinat Efendimiz’in geniş kitleler tarafından okunup sevilmesini, O’nun getirdiği güzelliklerin toplumun büyük kesimleri tarafından hüsn-ü kabulle karşılanmasını temin etmektir.

Olumsuz Örnekler ve Bir Öneri

Her konuda olduğu gibi elbette burada da ifrat ve tefritlerden söz etmek mümkün; bu metodun da kendi içinde olumlu ve olumsuz örnekleri elbette var. Her şeyden önce “talep edilen” olduğu için yeterliliği olanın da olmayanın da ortaya bir şeyler koymayı denediği bir alan. Elbette burada, Resûlulah’ın şahsına duyulan sevginin yeri büyük; seven, sevdiği için bir şeyler yapmak istiyor! Ancak yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi bazı olumsuz örneklerle bakınca mesele, bu çerçevenin dışına çoktan çıkmış gözüküyor. Detaylara girmemek

¹ Hazreti Peygamberi daha geniş kitlelere anlatmayı hedeflediğimizde, duyanların zihnindeki diğer çağrışımlara yer vermemesi için bu kavramın yerine yine de yeni bir terim bulunması ve konu o terim üzerinden işlenmesi kanaatinde olduğumu ifade etmek isterim.

² Bkz. Gürol, Ender-Kılçoğlu, Ali, İngilizce-Türkçe Çağdaş İş Dünyası Sözlüğü, Cem Yayınevi, 1994; İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, SEV, 2004; www.tureng.com

kaydıyla göze çarpan olumsuzlukları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- Doğu edebiyatı örneklerinde sıklıkla karşılaştığımız, samimiyeti sorgulanabilecek yapmacık, meseleye sâfiyâne bakan insanları sadece ağılatmaya dayalı, arabesk boyutta bir üslubun kullanımı,

- Ne siyer ne de hadis kitaplarında aslı esası olmayan konuların senarize edilerek “hakikatmiş gibi” anlatılması,

- Temel kaynaklara ulaşamadığı için tâlî kaynaklara ait yanlışların farklı bir üslupla yeniden tekrarlanması,

- Tarih içindeki yorumlarla şekillenen yorumlanmış bilgilerin temel nassların yerine ikame edilmesi,

- Çoğu zaman internet maharetiyle derlendiği için üslup birliğinin olmadığı metin yığınlarının kitap diye sunulması,

- Başkasına ait metinlerin sahiplenilmesi, daha açık bir ifadeyle intihal,

- Herhangi bir emek sarf edilmeden ve fikir çilesiyle şekillenmeden masa başı kuru hamâset,

- Dil bilmemekten veya redakteye ihtiyaç duyulmamaktan kaynaklanan tercüme hataları,³

- Seviyesizliği de bir “seviye” olarak algılayıp işin ruhunu örseleyecek olabildiğince bayağı bir üslup,

- Hedefinde, sadece ticârî kazanç olan,

³ Burada şu örneği vermeden geçemeyeceğim: Bir gün elime geçen ciddi bir çalışmanın ciltlerini karıştırırken gözüme şöyle bir metin ilişti: “Fetih yılı Resûlullah’ın Hâlid İbn-i Velid’in evine konuk olduğunu gördüm. Kendisine bir içecek getirildi. Resûlullah ashabına emretti, onlar da ellerinde bulunan eşyalarla içki kûpüne vurdular. Kimisi kırbaçla, kimisi ayakkabıyla, kimisi de sopayla vuruyordu. Resûlullah da üzerine toprak serpiti.” (Bkz. ed-Dimeşki, Muhammed İbn-i Sâlih, Peygamber Külliyyatı, Tercüme, Halil İbrahim Kaçar, Ocak Yayıncılık, İstanbul 2003, 5/325. Aslına bakılırsa burada da bir yanlışlık göze çarpıyor; zira kitabın orijinalinde müellif ismi, Muhammed İbn-i Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâfiî olarak geçmektedir.) Bu satırları okuduğumda irkildim; içki kûpü ile Resûlullah’ın ne alakası olabilirdi? Hem içki kûpüne böyle bir muamelenin bir sebebi olmalıydı! Anlayamadım ve hemen kitabın aslına, sonra da konunun geçtiği temel kaynağa müracaat ettim; deniliyordu ki: “Resûlullah’a içki içen birisi getirildi...” Bkz. Ebû Dâvûd, Hudûd 37; Ayrıca bkz. Beyhakî, Sünen 8/319; Sâlihî, Sübûlü’l-Hüdâ 5/258

- Yetersizliğini değişik ambalaj ve görsel malzemeyle kapatma gayreti,

Buraya kadar zikrettiğimiz ve zikre bile gerek görmediğimiz örnekler, dil bilmemekten, bilgiye muttali olamamaktan veya böyle bir endişe taşımamaktan kaynaklanan yaygın örnekler. Halkı merkeze aldığımızda karşımıza çıkan başka olumsuz örnekler de var; mesela:

- Sadece ilim erbabı arasında olması gereken ihtilafı konuların halkın nazarına sunulması,

- Tarih içinde ortaya çıkan ve isabetli olmadığı hususunda ulemanın ittifak ettikleri konuların, orijinal ve yeni keşfedilmiş gibi yeniden bir kez daha arz edilmesi,

- Aradan geçen bunca zamanı ve selef-i salihînin o konudaki tercihlerini nazara almadan, hatta onları da küçümser bir tavırla hüküm verme kolaycılığı,

- Meseleyi anlayanın sadece kendisi olduğunu îmâ eden bir üslupla selef-i sâlihîni yerden yere vurma,

- İlim ehli olma unvanı ile bağdaşmayan her şeye tepeden bakan alaycı bir üslup,

- Herhangi bir kritere dayanmadan nasslara, pagan kültürüne verdiği değer kadar değer vermeme, onları yok kabul etme veya en azından dilediği gibi yorumlama,

- Sahabeden intikal etmiş veya görüp duyduğu halde sahabenin de itiraz etmediği metinleri, bu asrın insanı olduğu halde salt aklıyla tartmaya çalışma ve neticede, onların hepsini bir kalemde yok sayma,

- Yeri geldiğinde “mütevâtir” Hadîs’e bile “aslı yok” derken işine geldiği yerde “Zayıf”, hatta “Mevzû” Hadîs’i bile “delil” olarak kullanma,

- Alternatif yorumlara kapalı ideolojik yaklaşımlar,

- Yazarın ismini kapattığımızda, İslâm’ı dışarıdan okuyan bir yabancının kaleminden çıkmış izlenimi verecek kadar mekanik, yapay, hatta temel değerlere saldırmayı tercih eden bir üslup,

• Açıktan Sünneti inkâr edemediği için Kur’ân’ın gölgesine sığınan, Kur’ân’da sarih olmayan hiçbir metne itibar etmemeyi şiar edinmiş, hatta yeri geldiğinde Kur’ân’ın sarih metnini de yorumlamak suretiyle yok sayan bir söylem,⁴

• “İlmî objektiflik” kriterini kalkan olarak kullanma (ki bu yorumların ilmî objektiflikle izahını yapmanın da büyük bir yanlışlık olduğunu ifade etmek isterim. Zira dini anlatma konumunda olan insanların, din söz konusu olduğunda tarafsız kalamayacağı ve objektiflik diyerek ona, dışarıdan bakan bir müsteşrik gibi tavır alamayacağı aşikârdır.),

• Allah’ın, Resûlullah’a vermiş olduğu konumu çok görme,

• Sorgulamayı temel aldığı üslubunda, -farkında olsun veya olmasın- Allah ve Resûlullah bile sorgulayacak kadar meseleyi ileriye götürme,

• Açıktan söylenmese de, “çıplak uyarıcı” gibi kavramlarla kendini neredeyse Resûlullah yerine koyarak konuyu ele alma, Kur’ân âyetlerini bu rahatlıkla dilediği şekilde yorumlama,

• Selef-i sâlihînin hassas değerlendirmelerinden süzülerek bugünlere kadar gelen metinlerin zenginliği üzerinden bugünkü problemleri çözmeye gayret göstermesi gerekirken onların hepsini yok sayılması gereken bir yük olarak üstünden atma gayreti gibi bazı örnekleri bu kategoride zikredebiliriz.

Peygamberimiz’i büyük kitlelere anlatmayı konuşmamız gereken böyle bir mecliste, İslâm adına kaleme alınan ve zikretmeye çalıştığımız benzeri olumsuzlukları bünyesinde barındıran bu

⁴ Bu metinleri yazmamın sebebi, az dahi olsa olumsuz örneklerine rastladığım çalışmalarını hatırlatmak içindir. Mesela Kur’ân’da sarih olarak geçtiği için İsrâ’yı anlatan, ancak sarih beyan göremediği için Mi’rac’ı göz ardı eden, yine Kur’ân’da yer aldığı için diğer peygamberlerin mu’cizelerine yer verdiği halde Allah’ın en sevgili kulu ve peygamberlerin de imamı olan Efendimiz’in mu’cizelerini tevîl veya inkâr yolunu tercih eden, insanın iletişim sürecini diğer canlıların tecrübelerine bağlayarak evrim düşüncesini alkışlayan metinlerin varlığı bu açıdan bir kez daha düşünülmelidir. Ne yazık ki bu türlü olumsuzlukların, İHL ve İlahiyat Ön Lisans programlarında okutulan ders kitaplarına kadar sirayet ettiğini üzümlere görmekteyiz. Bu olumsuzlukların, sadece ismi zikredilenlerle sınırlı olduğu izlenimi vermemek için burada, açıktan dipnot vermeyi uygun bulmadım.

örnekleri gündeme getirişiminin sebebi, konuyu anlatalım derken daha büyük bilinmezlere kapı aralanmasının önüne geçecek çözüm önerilerine vesile olma niyetidir. Bilindiği gibi bir konunun, o konuyu bilen ehil insanlar arasında müzakere ve mütalaa edilmesi başka, onu halka arz ediş üslup ve yöntem ise daha başka bir şeydir. Özellikle sunumun ayrı bir önem kazandığı çağımızda neyi kime ve nasıl sunma meselesi, konuyu en iyi şekilde bilmekten daha az önemli değildir. Zaten hedefinde İslâm'ı anlatmak olan birisinin, İslâmî terbiyeden yoksun olması da düşünülemez.

Şu da bir gerçek ki tarihte de benzerlerini gördüğümüz bu yaklaşımlar, bir süreliğine dikkatleri üzerine çekmiş olsalar da büyük kitleler nezdinde itibar görmemekte, dolayısıyla da kalıcı olamamaktadır. Bu arada din ve dindarla irtibatı sadece iletişim kanallarıyla sınırlı olan bazı insanlar üzerinde bu yaklaşımların ne türlü bir tahribat yaptığını/yapacağını, ehl-i ferasetin temiz vicdanlarına havale etmek istiyorum.

Konunun bir de yayıncılara bakan yönü var; üzülererek belirtmek gerekirse günümüzde, ticârî getirisinin olacağı düşünülen her çalışma yayına dönüştürülebilir. Hatta denilebilir ki herhangi bir redaksiyona tabi tutulmadan bu çalışmalar yayına dönüşebilir! Dolayısıyla tercümelelerdeki yanlışlıklar veya yorumlanarak aktarılan bilgiler de, herhangi bir tashih görmeden yazılan yeni eserde olduğu gibi kalabiliyor.

Burada haddim olmayarak bir teklifte bulunmak istiyorum; Diyanet İşleri Başkanlığımız veya İslâm Tarihçileri Derneği yahut da her iki müessesenin oluşturacağı “mihen” sayılabilecek ve “istikamet”i temsil eden ortak bir kurulun teşekkülüne ihtiyaç duyulduğu kanaatindeyim. Kırmızı çizgilerin tespit edildiği böyle bir kurulun, üretilen kitap, dergi ve CD gibi ürünlerle ilgili olarak fikrini beyan etmesinin, varsa eksiklik veya yanlışlıklarını zikretmesinin, hatta bu alanda ortaya konulan müspet örnekleri nazara vermesinin, bazı problemleri kendiliğinden çözeceğini düşünüyorum. Neşredilen

makale ve kitapların kritiğinin yapıldığı periyodu üç aylık bir dergi, bu problemleri çözmeye yolunda atılabilecek ilk adım olarak görülebilir.

Popüler Siyerin Yol Haritası

Bilindiği üzere İslâmî ilimler arasında halkın büyük çoğunluğu tarafından ilgiyle takip edilen en popüler ilimlerden biri de siyerdir. Elbette bunda, peygamber sevgisinin rolü çok büyüktür. Siyerin, hayat hikâyelerini de barındırdığı için kolay anlaşılabilir olmasının rolünü de göz ardı etmemekte fayda var.

Halkın genelini düşündüğümüzde, ruh ve mana yönüyle kendilerini işin içine dâhil edebilecekleri hareketli ve diyaloga dayalı metinlerin daha çok tercih edildiğini görmekteyiz. Yekpare ve tek bir sütundan ibaret veya çok uzun paragraflardan müteşekkil metinler, hedef olarak üzerinde durduğumuz bu kitlenin ilgi alanı dışında kalmaktadır. Çok kıymetli ilmî çalışmaların istenilen ilgiyi görememesinin altında yatan en temel açmaz bu olsa gerek.

İşte tam burada düşünmemiz gereken bir durum var; ilmî yeterlilikten taviz vermeden aynı hakikatleri halka da yakın gelebilecek bir metotla takdim edemez miyiz?

Şahsen ben, her konuda olmasa bile çoğu meselenin anlatımında bu soruya müspet cevap verebileceğimizi düşünenlerdenim. Şöyle ki:

Her şeyden önce bizim, hayatın her alanındaki insana Efendimiz'i ve O'nunla birlikte Allah'ın insanoğluna bahsettiği güzellikleri anlatma gibi bir niyetimizin olması gerekiyor. Bir mü'min olarak, "Benden bu kadar, geri kalanı da başkası yapsın!" anlayışının bu seviyedeki insanlar için uygun olmadığını düşünüyorum. Hele, "Biz işin ilmini yapalım; bunları halka anlatma işi başkalarının olsun!" şeklindeki bir anlayışın, Kur'ân ve Sünnet'in ne olduğunu bilen insanlarda olmaması gerektiği kanaatindeyim. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve İslâm Tarihçileri Derneği gibi inisiyatif alması gereken kurum ve teşekküllerin bunu göz ardı etmesi düşünülemez. Aynı zamanda bu, Efendimiz'in bu çizgideki titizliğini anlatırken Kur'ân'ın

farklı yerlerde nazara sunduğu bir uygulama⁵ ve Peygamberimiz'in de hırs ölçüsünde tatbik ettiği bir metottur. Ebû Tâlib'i,⁶ Vahşî'yi,⁷ İkrime'yi⁸ davet ederken Efendimiz'in ortaya koyduğu strateji bunun açık örneklerinden sadece birkaçını oluşturmaktadır.

Açıkça ifade etmek gerekirse böyle bir sempozyumun yapıyor olmasını ben, bu hassasiyetin bir kabulü olarak değerlendirmek istiyor ve bu vesileyle her kademesinde alın teri olanlara teşekkürlerimi arz ediyorum.

İkinci adım olarak muhatap kitlenin analizinin yapılmasını lüzumlu görüyorum; inanç seviyeleri, kabulleri, beklentileri, okuma biçimleri, cinsiyetleri, öğrenim seviyeleri, hayat tarzları ve gelecekle ilgili düşünceleri gibi kendileriyle yakınlık kurulabilecek kesişme noktalarının tayin edilmesini önemsiyorum. Bunun için, gerek halkın bizzat kendisi gerekse onlarla direkt teması olan kişi ve kurumlarla değişik anketler yapılabilir yahut da konuyla doğrudan ilgisi olan şahıs veya kurumlardan, böyle bir gözle kitleleri analiz etmeleri talep edilebilir. Bu gayretin, muhatabı olan şahsı çok iyi tanıyan ve tanıdığı insana özel reçeteler tatbik eden Allah Resülü'nün uygulamalarıyla birebir paralellik arz edeceğini de ifade etmekte fayda var.⁹

Üçüncü aşamada hangi kitleye ne türlü bir üslupla hangi yayının yapılacağı kararlaştırılmalıdır. Sanırım bu sempozyumun esas hedefi de budur. Unutmamak gerekir ki yapılan her türlü çalışma, çok büyük tirajlara ulaşmış olsa bile yine de daha büyük kitleleri dışarıda

⁵ Bkz. Suarâ Süresi 26/3; Kehf Süresi 18/6

⁶ Bkz. Buhârî, Cenâiz 81; Müslim, İmân 39, 40; Ayrıca bkz. Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr 9/40; İbn-i Hacer, İsâbe 7/237 vd.

⁷ Hâkim, Müstedrek 2/130; 3/218, 219; Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr 3/142; 11/197; el-Mu'cemü'l-Evsat 2/222; İbn-i Hişâm, Sire 3/76, 77; 4/20; İbn-i Abdilberr, el-İstîfâh 4/1563 vd; İbn-i Hacer, Fethu'l-Bâri 7/370

⁸ Hâkim, Müstedrek 3/269, 270; İbn-i Abdilberr, İstîfâh 3/1082; Vâkıdî, Megâzî 1/850. Daha detay bilgi için bkz. Kesmez, Ümit, Fethin Mü'minleri, Işık Yayınları, İstanbul 2008, 247 vd.

⁹ Gerek tavzif ettiği ashabının yerini değiştirme lüzumu hissetmemesi gerekse kazanma sürecinde her bir insana kendi dünyasına uygun bir reçete ile hitap etmesi, Resûlullah'ın bu yönünün açık delilidir ki siyer ve tabakât kitapları bunun örnekleriyle doludur.

bırakmakta, toplumun bütününe ulaşamamaktadır. Aslında bu sonucu beklemek, hayati ve insanı iyi okuyamadığımızı gösterir; zaten bu, fitrata aykırı bir durumdur. Yapılması gereken, ikinci safhada karşımıza çıkan sonuçlara göre her bir hedef kitleye, ebadı, kapak tasarımı, yazı karakteri, görsel malzemeleri ve hacmi itibariyle kendisine özel yayın yapmaktır. Hatta bu yayının niteliği, bazı özel gruplar için çizgi film, belgesel ve film gibi görsel alana da kayabilmelidir.

Dördüncü aşama olarak buna, zamanlamayı ilave etmekte fayda var ki bu, büyük oranda yayıncı kuruluşun dikkat etmesi gereken bir durumdur. Bazen öyle durumlar söz konusu olur ki dünyanın en güzel ürününe mâlik olmanız, onun hüsn-ü kabul göreceği anlamına gelmez. Zamanlama hatası olarak kitlelerin ilgi duymadığı bir döneme denk getirilen nice güzel çalışmanın “özü doğumla” neticelendiğine çok şahit olmuşuzdur.

İşin buraya kadarki kısmı, yapılacak işin belki de dörtte birlik kısmını ifade etmektedir ve esas yapılması gerekenler bu safhadan sonra başlamaktadır. Teknik olduğu için detaylarına girmeden ifade etmek gerekirse bunlar, fiyat politikası, reklam, tanıtım, dağıtım ve geniş satış kanallarına süreklilik arz edecek tarzda ulaşma şeklinde özetlenebilir. Bu konunun, uzmanlarınca detaylandırılması gerektiğini düşünerek yine yazım konusuna gelmek istiyorum.

Ele alacağımız her konunun, toplumda bir karşılığının olacağını düşünmek gerekiyor. Daha açık bir ifadeyle meseleyi, mevcutlardan farklı bir söylemle ve muhataba mesafe aldırarak bir tarzda sunmamız gerekiyor. Muhatabın, “Bunu nasıl olsa ben biliyorum!” diyebileceği sıradanlıkla meseleyi ele almak, yazacağımız metnin okunabilirliğini zorlaştıran en önemli sebeptir. Eline aldığı eserle süreklilik arz eden bir ilişki kurabilmesi için okur, ya üslupta ya bilgi ve muhteva zenginliğinde ya da sunumda bir farklılık görebilmelidir.

İşin çok önemli bir yanı da, anlatılan hâdisenin günümüzle irtibatını sağlayabilmektir. Daha açık bir ifadeyle tarihi dünde

birakmayıp yarınlarımızı aydınlatan bir tecrübe olarak bugünlere taşıyabilmektir. Bunun en temel şartı, gündelik problemlerin sağında solunda olabilmek, hatta bizzat içine girebilmektir. Bunun için sıklıkla halkın içinde dolaşmaya, tepkilere kulak vermeye, bizi rahatsız eden davranışların temel sebeplerine inebilmeye, hatta benzeri problemleri biraz da olsa yaşamaya ihtiyaç vardır. Mesela kısır çekişmelerin yaşandığı siyasi arenada gördüğümüz kıyasıya rekabeti anlamadan, aynı ekol içinde olmasına rağmen hedeflediği makama ulaşabilmek için sahnelenen oyunlara şahit olmadan, hatta aynı kulvarda yürüdüğü mü'min kardeşiyle farklı şekillerde imtihana tabi olmadan bütün boyutlarıyla ne Cemel'i ne Sıffin'i ne de Tahkîm hâdisesini anlamamıza imkân yoktur. Tamamen anlayamayız demiyorum; anladıklarımızın veya anladığımızı düşündüklerimizin, meselenin bütününü ifade etmeyeceğini söylemek istiyorum.

Burada en temel iksir, fikir çilesidir; yaşanan problemlerden rahatsızlık duyma ve bunlardan kurtulma adına dert çekilmeli, sancı duyulmalıdır. Aksi halde faturayı muhataplardan birisine kesip kenara çekilme kolaylığı kendini gösterir ki hiçbir zaman bu, problem çözücü bir metodoloji olamaz ki konumu gereği çözümün bir tarafında yer alması gerekenlerin böyle düşünmesi, tuzun koktuğunu gösteren en büyük tehlike emaresidir.

Yazılanların, Allah ve Resûlü'ne arz ediliyor hassasiyeti içinde kaleme alınmasının, konuya ayrı bir zenginlik katacağını da unutmamakta fayda var. Zira seküler anlatımlar, genelde yalın ve yavan kalmaktadır. Bünyesinde teveccüh ve nazar rahatsızlığı bulunduran bu üslup, ilhama da kapalıdır. Eskilerin "edep" diyerek dillerinden düşürmedikleri değer bu alanda ayrı bir kıymeti vardır. Bunun zirvesi ise, her bir satırı, Resûlullah'ın huzurunda O'nun yaşadıklarını yine O'na arz ediyormuşçasına bir saygı çerçevesinde kaleme almaktır.

Dikkat çekmek istediğim bir diğer konu da olayları nazara sunarak realiteyi olayların arasına yerleştirme metodudur. Bunun,

kıssacılık ve sadece olaylara takılıp kalma şeklinde olumsuz örnekleri de vardır; ancak burada kastedilen, olayı yalın bir anlatımla ifadeden ziyade okuru yönlendirecek işaret taşlarını metin içine yerleştirerek anlatmaktır.

Geniş kitleler söz konusu olduğunda ihtilafı gibi duran farklı metinleri hazmedip tek bir metin haline getirmeden arz etmenin doğru olmadığına inanandanım. Bunun için mümkün merteye farklı rivayetleri birleştirerek vermeyi tercih etmekte fayda var. İhtilafı konularda ise, yaygın kanaati metin içinde verip dipnotta diğer alternatifleri sunmak bir yol olabilir.

Burada ilave etmek istediğim bir konu daha var; o da, normalde siyerin konusu olmayan ve gerek tefsir kitaplarında gerekse hadis metinlerinde yer alan İslâm'a ait bazı güzellikleri, siyerin içine yedirerek topluma vermektir. Örnek vermek gerekirse, İslâm'ın insana kazandırdığı vicdan kültürünü nazara verebilmek için Mâiz ve Gâmidiyeli kadın hâdisesinin¹⁰ günümüz insanı için ifade ettiği anlam ne kadar büyüktür. Sadece resmi otorite veya gayrın itilaidan çekinildiği bir dünyada İslâm'ın, Câhiliyye toplumundan itibaren başlayan yolculuğunda insanı nasıl dönüştürdüğünü göstermenin, kâmil insan olma yolunda onları hangi seviyeye getirdiğini örneklerin üzerinden arz etmenin ehemmiyeti hiç şüphesiz tartışılmaz. İffet yolculuğunda aldığı mesafe açısından Hazreti Cüleybib'in geldiği noktanın¹¹ bugünkü nesillere aynı üslupla anlatılması, günümüzün yaygın problemlerini çözmede elbette çok etkili olacaktır.

Bütün bunları gerçekleştirirken, mümkün olan ilk kaynaklara ulaşmaya ve sonraki dönemlerde yazılmış yorumlardan mümkün merteye uzak durmaya dikkat edilmelidir. Hatta bunun bir kademe daha ilerisi, ilk kaynaklarda yer alan bazı yorumlanmış bilgileri bile

¹⁰ Bkz. Müslim, Hudûd 22; Ebû Dâvûd, Hudûd 24, 25

¹¹ Bkz. Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 131; Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 3/136; 4/421, 422, 425; 5/256, 257; Abdurrezzâk, Musannef 6/155, 156 (10333); Ahmed el-Bennâ, el-Fethu'r-Rabbânî 22/219 vd; İbn-i Kesir, Tefsîr 3/490 vd.

fark edebilme, orada mevcut güzelliklerin üzerini kapatan unsurları temizleyerek onları günümüze taşıyabilmektir. Hislerin öne geçtiği yerde muhakeme ve akıl arka planda kalmakta, “niyet okuma” gayretleri kendini göstermekte ve çoğu zaman istenilen denge korunamamaktadır. Mesela, savaşın sonunda Mekkelilerin Bedir’e cansız bırakarak kaçtıkları Mekkeli müşrikleri, Bedir’den ayrılmadan önce Allah Resûlü’nün (sallallahü aleyhi ve sellem) toprağa gömdüğünü ve ondan sonra Medine’ye hareket ettiğini biliyoruz. Bu hâdisede Ebû Cehil ve benzerlerine karşı duyduğumuz kin ve nefretten dolayı gözümüz, işin felsefesinden daha çok gömme biçimi olan şekline takılmış ve ne yazık ki Peygamber Efendimiz’in insanlık adına ortaya koyduğu o engin şefkati göremez olmuşuzdur.¹² Hâlbuki o günün şartlarında herkese müstakil birer mezar kazma işi, imkânsız denecek kadar zordur. Kaldı ki Medine’nin hemen yanı başında gerçekleşen Uhud’da bile iki veya üç sahabî aynı mezara gömülmüştür.¹³

Siyeri yazarken zihnimizde canlı kalmasının lüzumuna inandığım iki konuyu biraz geniş ele almak istiyorum; bunlardan birisi, Efendimiz’in konumu ve risâletinin evrenselliği, diğeri ise O’nun yaşadığı hayatın felsefesini kavrayabilme hassasiyetidir.

Risâletin Evrenselliği

Bilindiği üzere tarih, esas derinliğini, yarınlarmızı aydınlatan bir tecrübeye dönüştüğünde kazanmaktadır. Peygamber Efendimiz’in hayatını konu alan tarihe gelince o, bu genel tarifin çok ötesinde bir anlam taşımaktadır.

¹² Bkz. İbn-i Hişâm, Sîre 2/638, 639

¹³ Uhud günü Abdullah İbn-i Amr İbn-i Harâm ile Amr İbn-i Cemûh, Hârice İbn-i Zeyd ile Sa’d İbn-i Rebi’, Nu’mân İbn-i Mâlik ile Abdullah İbn-i Hashâs ve Abdullah İbn-i Cahş ile de Hazreti Hamza aynı kabre konulanlar arasındaydı. Yine o gün üç kişi bir arada Uhud’a emanet edilenler de vardı. Bkz. İbn-i Hişâm, Sîre 3/103,104

Her şeyden önce Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), evrensel bir mesajla gelmiştir¹⁴ ve O'nun mesajının evrenselliği, insanları da aşkın bir boyuttadır.¹⁵ Yaşadığımız dünya ve insan özelinde bu evrenselliğe baktığımızda O (sallallahü aleyhi ve sellem), önceki peygamberlerden farklı olarak Kıyâmet'e kadar gelecek herkesin peygamberidir.¹⁶

Şu da bir gerçek ki Allah'ın sadece O'na has kıldığı bu yönüyle Fahr-i Kâinat Efendimiz'in mesajı, kendi yaşadığı çağda dünyanın dört bir yanına ulaşmamış, belli bir coğrafya ve sayısı belli insanlarla sınırlı kalmıştır. Ancak O (sallallahü aleyhi ve sellem), 23 yıllık model hayatıyla bunun köşe taşlarını oluşturmuş, muhatabı olduğu toplumda meydana getirdiği dönüşümü ve bu dönüşümü gerçekleştiren metodolojisiyle mesajını dünyanın dört bir yanına ulaştırarak yolları sonrakilere göstererek aramızdan ayrılmış, ayrılmadan önce de "Şüphe yok ki bu iş, gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacak." buyurmak suretiyle söz konusu emaneti ümmetine bırakarak vedalaşmıştır. Hadîs'i rivayet eden altı sahabeden dördünün şehadetiyle bu beyanını O (sallallahü aleyhi ve sellem), Veda Haccı'nda söylemiştir.¹⁷ Bunun anlamı açıktır; tebliğ ve temsilini gerçekleştirdiği İslâm'ı, gece ve gündüzün ulaştığı her yere götürme, her çadır ve her eve ulaştırma işi, ümmetine ait bir vazifedir.¹⁸

¹⁴ Bkz. A'râf Sûresi 7/158; Enbiyâ Sûresi 21/107; Sebe' Sûresi 34/28. Bu evrenselliği ifade eden daha çok âyet ve hadis söz konusudur. Bkz. Abdülhalîm Mahmûd, Ali, Âlemiyetü'd-Da'veti'l-İslâmiyye, Dâru'l-Vefâ, Kâhire 1992, 161

¹⁵ Bkz. Ahkâf Sûresi 46/31; Cinn Sûresi 72/1-14

¹⁶ Buhârî, Teyemmüm 1; Salât 56; Müslim, Mesâcid 3; Nesâî, Gusûl 26; Dârimî, Siyer 28; Salât 111

¹⁷ Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 4/103 (16998); 6/4 (23865); Hâkim, Müstedrek 4/476 (8324), 477 (8326); Beyhakî, Kübrâ 9/181 (18399, 18400); Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid 4/15; 6/7 (9807); 6/14; 8/262, 263; Taberânî, Kebîr 2/58 (1280); Müsnedü's-Şâmiyyin 2/79 (951); İbn-i Münde, İmân 2/982 (1085); İbn-i Hıbbân 15/91 (6699); Hindî, Kenzu'l-Ummâl 1/469 (1345)

¹⁸ Bu vazifeyi, Resûlullah'ın ardından sahabe almış ve gidebildikleri en uzak beldeye kadar taşımışlar, sonrasında da belli ölçüde bu görev, arkadan gelenler tarafından yerine getirilmeye çalışılmıştır. Bana göre bugün bu görevi, yani İslâm'ı hiç duymamış, duymuşsa da yanlış ve yanlış duymuş, dolayısıyla da mü'mini terörle eşdeğer gören dünya insanına taşıma işi, başta konunun ilmini yapan insanlar olmak üzere bütün mü'minlerin üzerinde bir borçtur.

O'nun risalet vazifesiyle geldiği toplum, bugün şikâyet ettiğimiz problemlerden daha fazlasıyla yaşamaya alışmış bir toplumdur. İnsanı değerler ayaklar altındaydı ve gücün egemen olduğu bir görüntü söz konusuydu. Kabile reislerinin dediği oluyor ve kabilenin diğer unsurlarının fikir beyan etme gibi bir lüksü olamıyordu. İşlerine geldiği yerde zamanla bile oynuyor, ayların yerini değiştirip haram aylarda savaş ilan edebiliyorlardı ve buna kimsenin itirazı söz konusu olamıyordu.¹⁹ Dejenerasyonun boyutu o kerteğe gelmişti ki bu toplumu tarif ederken ona, Allah da²⁰ Resûlullah da "Câhiliyye" diyecekti.²¹ Bu tarif o topluma o kadar yakışmıştı ki o günkü muhataplarından, yüzlerine çarpılan bu tanımdan rahatsızlık duyduklarını ifade eden bir tepki bile söz konusu olmamıştı.

Daha ilk yıllar diyebileceğimiz Habeşistan hicretleri sırasında Hazreti Ca'fer'in Necâşi huzurundaki konuşmaları, o günkü toplumun düştüğü seviyeyi özetler mahiyettedir:

- Ey Melik! Daha önce biz, cahil ve şeytanın elinde oyuncak haline gelmiş bir topluluk idik; putlara tapar ve ölü eti yerdik! Fuhişiyatın her türlüünü yapar, akrabalık bağlarını gözetmez ve komşuluk haklarını da hiçe sayardık. Doğrusu, aramızda kim güçlü ise o, zayıf ve güçsüz olanımızı ezer ve iflah etmezdi. Derken Allah, aramızdan nesebini, doğruluk ve güvenirliliğini bildiğimiz, emanete riayeteki hassasiyetini müşahede ettiğimiz ve iffeti dillere destan bir peygamber gönderdi; bizi Allah'ı tek ve yektâ kabul edip bilmeye, O'ndan başkasına ibadet etmemeye ve atalarımızdan kalma bir alışkanlığı devam ettirerek taş ve toprak cinsinden kendi elimizle yapıp sonra da karşısına geçerek taptığımız putlara ibadetten vazgeçmeye çağırıyor. Aynı zamanda O bizi, sözün en doğru olanını söylemeye,

¹⁹ Zamanla oynama, işlerine geldiği şekilde haram ayların yerini değiştirme işine Kur'an, "nesi" demekte ve bunun, küfürde derinleşmek olduğunu açık bir dille haber vermektedir. Bkz. Tevbe 9/37

²⁰ Bkz. Âl-i İmrân Sûresi 3/154; Mâide Sûresi 5/50; Ahzâb Sûresi 33/33; Fetih Sûresi 48/26

²¹ Konuyla ilgili birçok Hadis vardır; örnek olması bakımından bkz. Buhâri, İmân 22; Enbiyâ 8; Edeb 44; Fiten 3; Ahkâm 4; Müslim, İmân 38; Fedâil 168; İmâra 53, 56, 58; Ebû Dâvûd, Edeb 111, 124; Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 4/4

emanete riayet ederek verilen sözü yerine getirmeye, akrabalar arasındaki bağları güçlü tutup birbirimizi ziyaret etmeye ve komşularımızla iyi geçinip yakınlık kurmaya davet edip bunları emretti. Buna mukabil de, her türlü haramdan kaçınmamızı tavsiye edip, kan akıtmamızı, her türlü fuhşiyata bulaşmayı, dedikodu yapıp yalan söylemeyi, yetim malı yemeyi, namus ve iffetiyle yaşayan kadınlara iftira etmeyi de bize yasakladı. Ayrıca, tek ve yektâ olan Allah'a ibadet etmemizi, O'na hiçbir şeyi şerik koşmamamızı, namaz kılip oruç tutmamızı ve zekat vermemizi emretti. Bizler de, O'nun dediklerini kabul ederek O'na iman edip tasdikte bulunduk. O'nun Allah'tan bize getirdiklerinin peşinde olup bir olan Allah'a ibadet etmeye ve O'na hiçbir şeyi denk tutmamaya başladık. Artık, O'nun haram kıldığını haram görüyor, helal olarak ilan ettiğini de helal biliyorduk. Tâ ki, işte bu kavmimiz, bize karşı büyük bir mücadele, arkası kesilmez bir düşmanlık başlattı; işkencenin her türlüüne maruz bırakıp, bizi dinimizden döndürerek Allah'a yönelmemizi engelleyip, her türlü harama yeniden bulaşmamızı istedi. Yeniden el yapımı putların peşinde sürükleyebilmek için de ellerinden gelen her türlü kötülüğü reva gördüler. Bunun için de üzerimize gelip işkenceyi yoğunlaştırdıklarında, zulümle üzerimizde baskı kurup işin dozajını artırdıklarında ve dinimizle aramıza girmeye çalıştıklarında biz de, senin memleketine sığındık. Seni, diğer ülkelere tercih ederek buraya geldik; senin ikliminde kalmayı yeğledik ve senin huzurunda zulüm görmeyeceğimizi umarak adaletine sığındık, ey Melik.²²

Dikkat edilirse Hazreti Ca'fer'in bu sözleri söylediği tarih, neredeyse risaletin ilk yıllarıdır. Hâlbuki Resûlullah'ın toplumu dönüştürme faaliyeti bundan sonra da devam etmiş, Medine yıllarında bu dönüşüm daha da hız kazanarak benzersiz bir seviyeye ulaşmıştır.

Medine'ye ilk geldiği günkü muhatapları açısından % 15 gibi bir kitleye hitap eden Allah Resûlü'nün, % 85 gibi büyük bir oranı ifade eden etnik ve dini gruplarla nasıl yaşadığı bugünün mü'minleri olarak

²² İbn-i Hişâm, Sire 1/336

bizim için çok önemlidir.²³ Zira aradan geçen 8 yıl gibi bir sürede ve bu süre içinde yaşanan belli başlı problemlere rağmen neredeyse bu toplumun tamamıyla Mekke fethine yürüdüğü tarihî bir gerçektir.

İşin Mekke'ye bakan boyutu' da farklı değildir; özellikle Bedir'den sonraki Mekke'de, eşi benzeri görülmedik bir kin ve nefret patlaması söz konusudur.²⁴ Arada yaşanan onlarca hâdise bir yana Uhud, bu öfkenin bir sonucu, Hendek de toptan imhâ düşüncesinin bir ürünüdür. Bedir'i tarih olarak aldığımızda 6 yıl gibi kısa bir sürede Mekke'de acaba ne oldu ki bu kin ve nefret düşüncesi bir kenara konuldu ve Kur'ân'ın ifadesiyle²⁵ kitleler hâlinde Mekkeliler, o güne kadar baş düşman ilan ettikleri Efendimiz'in etrafındaki yerlerini alabilmek için koşmaya başladılar?

Düşmanlık, kin, nefret, güvensizlik, etnik ve sosyal kamplara ayrılma ve toplumsal ayrışma gibi şikâyet edip durduğumuz günümüz problemlerinin çözümü açısından bu dönüşümün bize ifade edeceği çok şey olsa gerek! Dikkat çekmesi bakımından muhtevaya uygun bir örnekle ifade etmem gerekirse, o günlerde olduğu gibi bugün de yarınlarından endişe duyan ve inananları potansiyel bir tehlike olarak gören –mesela ülkemizin sahillerine güven verecek doğru adımları atabilmek için Nebevî metodun o günkü adımlarının ne olduğunu iyi kavramamız gerekmektedir.

Siyer Felsefesi

Evet, günümüzün mevcut problemleri zaviyesinden baktığımızda bu dönüşümün bize anlatacağı çok şey vardır ve bugün bizim için önemli olan, bu dönüşümün kod ve şifrelerini yakalayabilmek, aynı

²³ Hicret senesinde yapılan nüfus sayımında ortaya çıkan tablo bu idi; ashâb-ı kirâmın sayısı 1500 iken Medine'de 4000 Yahudi ve 4500 de müşrik bulunmaktaydı. Medine vesikası ve o günkü sosyal durum hakkında daha fazla mülumat için bkz. Bulaç, Ali, Medine Vesikası, Yeni Ümit, sayı 68, Nisan, Mayıs, Haziran 2005

²⁴ İntikam için ortaya konulan mahrumiyet ve gayretler, bunun en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır. İçlerindeki acı ve oluşan intikam duygusunu şiirle dile getiren Kureys'in bu tavrı için bkz. İbn-i Hişâm, Sire 3/19, 28 vd.

²⁵ Bkz. Nasr Süresi 110/2

kod ve şifreleri günümüzün problemlerini çözmeye birer metot olarak kullanabilmektir. Resûlullah'ın yaşadığı 23 yıllık risâlet yıllarını bu nazarla tarayıp günümüz ve geleceğin problemlerini çözecek yol ve yöntemler çıkarma işi de diyebileceğimiz bu metodolojiye dilerseniz “siyer felsefesi” diyelim.

Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), çok yoğun bir hayat yaşamıştır. Âdeta her bir gününü O, içine ayları, hatta seneleri sığdırarak geçirmiştir. Bu hayat, dijital tabirle sıkıştırılıp ziplenmiş dosyalar gibidir; önünüze açılan her bir pencere veya kapı, karşınıza yepyeni dünyaları getirmektedir. Bugüne kadar O'nun hayatını anlatmaya matuf kaleme alınan binlerce esere rağmen hâlâ yenilerine duyulan ihtiyaç, bu yoğunluk ve zenginliğin bir sonucudur ve bu ihtiyaç, Kıyâmet'e kadar da devam edecektir.

Tarihte eşi benzeri görülmemiş bir titizlikle takip edilmiş olmasına rağmen ne yazık ki bu hayatın bütünü bize intikal etmemiştir. Özellikle Mekke yıllarına bu açıdan bakıldığında bilgi itibarıyla büyük boşluklar söz konusudur. Ancak sonuçları açısından ve örneklerinden hareketle konuya bakıldığında bu boşlukları doldurabilecek potansiyele sahip bir zenginlikle karşı karşıya olduğumuzu söylemek de mümkün. Öyleyse burada, titizlikle çalışılması gereken büyük bir alan var.

Kur'ân ve Sünnet başta olmak üzere, tarih, siyer ve tabakât kitapları gibi temel kaynaklar taranarak genel prensipler çıkarılmalı, keyfi yorumlara mahal vermeden hâsıl olan boşlukların doldurulabilmesi için tâli gibi duran kaynaklara da muttali olunmalıdır.

Sahabe ile ilgili çalışmalarını kastederek telaffuz ettiğim tabakât kitaplarına ne gerek var denebilir; ancak onların bu açıdan büyük bir zenginlik ihtiva ettiğini söylemek asla abartılı bir ifade değildir. Zira onlar, bu dönüşümün canlı şahitleri olduğu gibi aynı zamanda dönüşümü bizzat yaşayan ilk modellerdir. Hatta bu yönüyle onlara, çok rahatlıkla Kur'ân'ın, dolayısıyla da Efendimiz'in mu'cizesi

denebilir. Çünkü onlar, mu'cize denilebilecek bir dönüşümün hem muhatapları hem de mimarlarıdır. Mimarlarıdır; çünkü huzur-u risâlette yaşadıkları heyecanı başkalarına taşıma adına ortaya koydukları gayretler, insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir azmi ifade etmektedir.

Dönüşümün Kodları

Örnek teşkil etmesi açısından bu tebliğde ben, tespit edebildiğim kadarıyla bahsini ettiğim bu dönüşümün kodlarını vermek istiyorum; şöyle ki:

Bedir, Medine'ye hicret etmiş olmasına rağmen küfrün tahammülsüzlüğünün bir sonucudur; orada nefes alıp vermesinden bile rahatsızlık duyulmuş, yanındakilerle birlikte Allah Resûlü'nün hayatının ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Gelirken kendilerinden o kadar eminlerdir ki savaş sonrasında mü'minlerin cansız bedenleri üzerinde âlem yapmayı, böylelikle başarılarının tadını (!) çıkarmayı hedeflemektedirler. Ancak sonuç, hiç de öyle olmadı; kendilerini en çok güçlü hissettikleri yer, sonları olmuş, Bedir'de yetmiş tane cansız bedeni bırakıp kaçmak zorunda kalmışlardı.²⁶ Üstelik bunların bir kısmı, kabile liderleri ve Mekke'nin en önde gelenleriydi.²⁷

Acı haberi Mekke'ye getiren Haysümân'ın anlattıklarına kimse inanamıyordu. Ancak realiteyle yüzleşmeleri uzun sürmedi. O andan itibaren Mekke'de müthiş bir kin patlaması söz konusuydu; intikam almadan evine, hatta yatağına girmeyeceğine, başına yağ ve tarak sürmeyeceğine dair yemin edenlerin ardı arkası kesilmiyordu.

Uhud, bu kin ve nefretin bir sonucu olarak gerçekleşti. Hendek ise, toptan imha düşüncesinin bir ürünüydü.

²⁶ Sayılarının 50 olduğunu ifade eden rivayetler de vardır. Bkz. İbn-i Hişâm, Sire 3/270; Süheylî, Ravdu'l-Ünf 3/167

²⁷ Bedir'de ölenler arasında Ebü Cehil başta olmak üzere Utbe ve Şeybe, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Ümeyye İbn-i Halef, Ebu'l-Bahterî gibi önemli isimler vardı. Lider adayı olarak geride iki isim sağ kalmıştı; birisi Mekke'de kalan Ebü Leheb -ki bir hafta sonra o da ölecektir- diğeri de kervanla birlikte Şam'a gittiği için Bedir'e iştirak etmeyen Ebü Süfyân'dı.

Hudeybiye'ye, ardından da Mekke fethine gelindiğinde, Mekke'deki bu havanın değiştiğini, değişmekle de kalmayıp 180 derecelik bir açıya dönüştüğünü görmekteyiz. Aradan geçen zaman ise, sadece altı yıldır. Peki, bu altı yılda ne değişti? Kapanması mümkün görünmeyen o derin yaralar nasıl kapandı ve yan yana gelmesi hayal bile edilemeyen azılı düşmanlar, nasıl oldu da ashab-ı kiramla kol kola İslâm'ın birer mücâhidi haline gelebildiler? Bu, normal şartlarda akılların almadığı bir dönüşümdür. Dilerseniz sadece satır başları diyebileceğimiz hatırlatmalarla bu dönüşümün kilometre taşlarını arz etmeye çalışalım:

1. İlk Temeller

Bu dönüşümü anlayabilmek için belki zaman itibariyle daha gerilere bakmak gerekiyor. Kur'ân'ın ifadesiyle, kendisini can düşman bilenlerin ellerinden tutup onları da kurtarabilmek için kendini parçalarcasına bir gayret gösteren²⁸ Allah Resûlü'nün (sallallahü aleyhi ve sellem), Mekke'de on üç yıllık bir emeği vardı; ellerinden tutmak için çırpınıp durmuş ve kendini parçalarcasına bir gayretle bu dönüşümün temellerini atmıştı. Nerede bir kişi görmüşse ikincisi, nerede iki insana şahit olmuşsa üçüncüsü olmuştu; gördüğü herkesin yanına gitmiş ve onları, iman etmek suretiyle ebedi kurtuluşa davet etmişti.²⁹ Panayır panayır dolaşmış, insanların elinden tutabilmek için ayaklarına kadar gitmişti.³⁰ Her köşe başında kendisine tuzak kuranları evine davet ediyor ve onlara ziyafetler vererek gönüllerini yumuşatmayı hedefliyordu. O günün şartlarında dillere destan bir servetin sahibi Hadîce Validemiz'in mal varlığının neredeyse tamamı bu ziyafetlerde eriyip yok olmuştu. Bu istikamette o kadar tehâlük gösteriyordu ki hayatını insanlığa, insanların ebedi kurtuluşuna adanmış her halinden anlaşıyordu.

²⁸ Bkz. Şuarâ Süresi 26/3; Kehf Süresi 18/6

²⁹ Bkz. Halebî, Sire 2/154

³⁰ Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 1/211, 212; İbn-i Hişâm, Sire 2/266 vd.

Buna rağmen Mekke'den, kendi memleketinden ayrılmak zorunda bırakılmıştı. Sevr'den Mekke'ye atfettiği son nazarlarına bakıldığında Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi ve sellem), âdeta yüreğini orada bırakıp da hicret yolculuğuna çıktığına şahit olmaktadır. Özetle şöyle diyordu:

- Ey Mekke! Biliyorum ki sen, Allah nezdindeki en kıymetli beldesin; vallahi de Beni senden mahrum etmeselerdi, seni bırakıp da gitmezdim!³¹

Unutmamak gerekir ki onca zulümlerine rağmen Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), Mekke açısından da stratejisinde herhangi bir değişikliğe gitmedi ve hicretiyle birlikte Mekkelilere sırtını asla dönmedi. Hâlbuki bu süreçte artık O'nun, Medine'de kendisine kucak açan bir Ensâr'ı vardı. Mekke yıllarında yaşadıklarının aksine, birer bin olmaya başlamış ve risâleti, büyük kitleler nezdinde hüsn-ü kabul görür olmuştu.

2.Hazreti Abbâs Misyonu

Daha dikkatle bakıldığında Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi ve sellem), fethin temellerini atarak Mekke'den hicret ettiğini görürüz. Zira o gün O'nun, hicret sırasında yanına gelerek aynı yoldan yürüme talebini seslendiren amcası Hazreti Abbâs gibi Mekke'de gizli mü'minleri vardı. O gün ona:

- Amcacığım! Burada sen, şu anda bulunduğun konum ne ise öylece kal ve bil ki Benimle Allah nübüvveti nasıl hitama erdirmişse seninle de hicrete son verecek, sen hicret edenlerin sonuncusu olacaksın³² buyuracak ve onu, Mekke'nin kalbine yerleştirdiğinden emin olarak hicret edecekti. Zira Hazreti Abbâs, özellikle Benî Mahzûm'un ağırlığını hissettirdiği Mekke idaresinin gerçekleştiği Dârû'n-Nedve'de Benî Hâşim'i temsilen bulunuyordu.³³ O günden

³¹ Halebî, Sire 2/195, 196

³² Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr 6/190; İbn-i Asâkîr 7/235; Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid 9/272

³³ Bkz. İbnü'l-Esir, Üsûdü'l-Gâbe 3/163

sonra Mekke fethine kadar orada, kendine rağmen bir hayat yaşayacak, bir taraftan Mekke yönetiminde denge unsuru olmaya çalışırken diğer taraftan en kritik kararları, vakit kaybetmeden Resûlullah'a ulaştıracaktı. Uhud ve Hendek gibi dönüm noktası diyebileceğimiz en kritik yerlerde Efendimiz'e gelen mektupların sahibi o idi. Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), amcası Hazreti Abbâs vesilesiyle Mekke'nin nabzını tutuyor, attıkları her bir adıma mukabil yeni stratejiler belirliyordu. Daha açık bir ifadeyle, bu insanların üzerinden öyle bir haber ağı kurmuştu ki Mekke'de kuş uça haberi oluyordu!

Yine biliyoruz ki Hudeybiye'den elçi olarak Mekke'ye gönderilen Hazreti Osmân'ın iki vazifesinden birisi de, o güne kadar Resûlullah'tan başkasının bilmediği Mekke mü'minlerine dışlerini sıkımları, yakın zamanda kendilerinin de bu sıkıntılardan kurtulacağını mesajını ulaştırmaktı. Bütün tahriklere rağmen Hudeybiye'de ısrarla sulhu tercih eden Allah Resûlü'nün bu tercihinin altında yatan sebeplerden birisi de şüphesiz, farkına varmadan sahabenin başka bir sahabeyi öldürme endişesiydi.

Diğer tarafta Ebû Cehil, Hazreti Abbâs'tan işkillenmiş ve şüphe duymaya başlamıştı; onun için Bedir'e gelirken onu, rengini belli etmesi için özellikle cepheye sürmek istiyordu. Hâlbuki Efendimiz'in bir diğer amcası olan Ebû Leheb, savaşa gitmeyeceğini ifade ettiğinde ona hiç ısrarcı olmamıştı! Zira biliyordu ki o, kendisinden farklı düşünmeyen has bir kâfirdi!

Yine kendisine rağmen Bedir'e gelmek zorunda kalan Hazreti Abbâs ve emsalleri için Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem) de:

- Ben biliyorum ki Benî Hâşim'den ve diğerlerinden bazı insanlar, zorla savaşa gelmek zorunda bırakıldılar; zaten bizim, onları öldürmeye ihtiyacımız da yok! Sizden kim, Benî Hâşim'den birisiyle karşılaşır, sakın onu öldürmesin, buyuracaktı.³⁴

³⁴ Bkz. İbn-i Hişâm, Sîre 1/628; İbn-i Sa'd, Tabakât 4/10, 11; Taberî, Târih 2/151; İbnü'l-Esir, Üsûdü'l-Gâbe 3/164; İbn-i Kesîr, Bidâye 3/284; Beyhakî, Delâil 3/140

Savaş sonrasında Hazreti Abbâs'a, yeğenlerinin esaret bedelini de ödeten Allah Resûlü'nün hedefi, muhtemelen Mekkeliler nezdinde onun yerini sağlamlaştırma ve zihinlerde oluşan şüpheleri ortadan kaldırarak yapacağı hizmetlerin önünü açmaktı.

Bütün bunların hedefinde, kin ve nefretle oturup kalkan Mekkelilerin stratejilerini erken okumak ve daha büyük yanlışlıklara meydan vermeden problemleri, en az zayıyla çözmeye gayretleri vardı. Daha açık bir ifadeyle Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), o gün kadrini bilmeseler de Mekkelilerin geleceği için onlara yatırım yapıyor, daha büyük yanlışlıklara imza atmalarına fırsat vermeden onları dengede tutmaya çalışıyordu!

Bu yatırımın nasıl bir netice hâsıl ettiğine tarih şahittir; şüphesiz Hazreti Abbâs, Mekke fethinin üzerinde cereyan ettiği kritik isimlerin³⁵ başında gelir ki işin bu yanına, yeri geldiğinde daha sonra yeniden değineceğiz.

3. Bedir'deki Şefkat

Gözü dönmüş Ebû Cehil ordusu O'nu ilk fırsatta öldürmek için can atsa da Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), bütün alternatifleri değerlendiriyor ve başkaca bir alternatif kalmadığı sürece savaşa evet demiyordu. Bunun ilk örneğini, Bedir'de görmekteyiz. O güne kadar olmayan savaş izni de³⁶ kendisine verilmiş olmasına rağmen Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), cephelerin şekillendiği son cumartesi günü bile diplomasinin dilini kullanmaktan vazgeçmeyip Mekke ordusuna, savaşın gereksizliğini anlatıp gereksiz yere akraba kanı dökülmesinin önüne geçebilmek için Hazreti Ömer'i elçi olarak gönderdi. Hatta mesajının karşılık gördüğüne şahit olup da Utbe'nin, insanları savaş meydanından uzaklaştırma teşebbüslerini gördüğünde çok sevinmiş, onu göstererek:

³⁵ Özellikle Hazreti Abbâs ve Ebû Süfyân, fetih günü kilit rol alan isimlerin başında gelmektedir.

³⁶ Bkz. Hacc Süresi 22/39

- Şayet Mekke ordusu içinde birisinde hayır varsa, o kızıl devenin üzerinde insanları savaştan alıkoyma gayreti gösteren o adamda vardır,³⁷ buyuracaktı.

Ancak olmadı; meseleden haberdar olan Ebû Cehil, hemen B planını devreye koydu ve işi yeniden provoke edecek birilerini bularak Bedir'deki atmosferi yine savaşın eşğine getiriverdi.

Çaresizlik içinde Bedir oldu. Sonuç, Mekkelilerin hesap ettiklerinden çok farklıydı; öldürmekten emin olarak Bedir'e gelenler, savaş meydanında cansız kalakalmışlardı!

Ve burada Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), insanlık tarihinin o güne kadar görmediği ve sanırım bundan sonra da göremeyeceği bir adım daha attı; kendini öldürmeye gelen ve Bedir'de cansız olarak terk edilen 70 Mekkeliyi oraya gömdü. Özellikle lider takımı diyebileceğimiz 24 tanesini gömerken bizzat mübaşeret etti.³⁸

Dilerseniz daha sonra ne olduğunu Fetih sonrasına bırakalım.

4. Uhud'daki Duruş

Uhud'dan iki tablo arz etmek istiyorum:

İntikam için gelen Mekke ordusunun ilk hedefi, şüphesiz Allah Resûlü idi. Aralarında, özellikle O'nu hedef haline getirmiş insanlar vardı. Okçuların mevzi değiştirip de savaşın kaderinin değiştiği anlarda Efendimiz de hedeflendi ve miğferi parçalandı; parçalanmış iki halka iki mübarek yanağına saplanmıştı! Aynı zamanda mübarek dişleri kırılmış, sakal-ı şerifinden de kanlar süzülüyordu!

Uhud'daki manzara sadece bundan ibaret de değildi; aynı zamanda Uhud'un dört bir yanından kan kokusu geliyordu. Zira ashabından 70 tanesi şehid olmuştu! Bu, sıradan bir şehadet de değildi; ellerindeki bıçak ve kamalarla savaş meydanına dalan

³⁷ es-Sâlihî, Sübülü'l-Hüdâ 4/33

³⁸ Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 6/170; Heysemî, Mecmüü'z-Zevâid 6/83, 90; es-Sâlihî, Sübülü'l-Hüdâ 4/55, 56; İbnü'l-Esir, Üsüdü'l-Gâbe 6/69

Mekkeli kadınlar, Şühedâ-i Uhud'un vücutlarını parçalıyor, iplere dizdikleri uzuvlarını boyunlarına gerdanlık diye takıyorlardı! Açıkçası kadınlarıyla birlikte Mekke ordusu Uhud'da, tam anlamıyla bir vahşet sergilemişti!

Bu dem, Resûlullah'ın canının en çok yandığı, ashabı için yüreğinin parçalandığı demdi. İşte bu sırada ashabından birisi O'na, bu sonuca sebebiyet veren Mekkeliler için beddua etme talebinde bulundu:

- Ben insanlara lanet okumak için gönderilmedim ki; bilakis onlara rahmet olayım diye gönderildim, buyurdu. Duydukları karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen Hazreti Ömer O'na, Nuh Suresi'ni ve 950 yılın neticesinde hâlâ küfürlerinde ısrar eden kavmine beddua eden Hazreti Nuh'u hatırlattı:

- O da bir peygamberdi ve beddua etti; demek ki olabiliyor. Sen de etsen ne çıkar yâ Resûlallah, diyordu.

Bu sırada Uhud meydanına vahyin emin elçisi Hazreti Cebrâîl gelmiş, Resûlullah'a bir mesaj daha getirmişti. Bu mesaja Mekkelilerin zulmü tescil ediliyor, ancak onlar için de tevbe kapısının açık olduğu beyan buyuruluyordu.³⁹

Mesaja göre azab tarafının da tevbe tarafının da ihtimaller açısından oranı, % 50 idi. Ancak Resûlullah'ın tercihi daha farklıydı; tercihinin % 100'ünü tevbe cihetinde kullandı ve kavmini bağışlaması istikametinde dua etti.⁴⁰

Bu hususu ifade ettiği bir yerde Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), telbis denilen kendini gizleme üslûbuyla tabloyu şöyle ifade etmektedir:

- Allah'ın peygamberlerinden bir peygamber; kavmi O'na şiddet uygulamış, kanını akıtmıştı. Sakalından süzülen kanları silerken bile

³⁹ Âl-i İmrân Süresi 3/128

⁴⁰ Beyhaki, Delâil 3/131

O, “Allah’ım! Sen kavmime hidayet nasîb et, onları bağışla! Zira onlar bilmiyorlar!”⁴¹ diyordu.

Arz edeceğim diğer tablo da şu:

Savaş bitmiş ve çekildiği mekânda Allah Resûlü’nün tedavisi devam ediyor. Merak edip de etrafında göremediği birisi var; amcası ve sütkardeşi Hazreti Hamza. Hazreti Ali’yi çağırıp, onu bulmasını talep ediyor. Hazreti Hamza’yı şehidler arasında bulan Hazreti Ali, gelip de durumu kendilerine arz edince birlikte yanına gidiyorlar. Gördüğü manzara karşısında rikkate gelen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, vücudu parçalanmış, uzuvları dışarıya çıkarılmış, kulak ve burnu kesilip mûsle yapılmış olan Hazreti Hamza’nın başında çok gözyaşı döküyor.

Oracıkta Resûlullah’ın bu kadar üzümlü gözyaşı döktüğünü gören Ebû Katâde Hazretleri, başta Hazreti Hamza olmak üzere Şühedâ-i Uhud’a bu zulmü revâ gören Kureyş’e lanet okuyup beddua etmeye başlayınca hemen tavrını değiştiriyor ve ona şöyle sesleniyor:

- Ebâ Katâde! Aslında Kureyş emanete ehil insanlardan müteşekkildir; onlar hakkında kim haddini aşarsa Allah onun ağzının payını verir. Şâyet Allah sana uzun ömür verirse sen, onların ortaya koydukları fiil ve kulluk karşısında kendi amelini hafif göreceksin, daha fazlasını yapamadığın için üzüntü duyacaksın!⁴²

Bunun anlamı açıktır; Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), kendisini düşman görüp de üzerine saldıranların olumsuz hareketlerine hüküm bina etmiyor ve şartlar ne olursa olsun herkesi, yarınının sahabîleri olarak kabul ediyor. Demek ki O’na göre herkes, potansiyel bir mü’min ve O’nun her adımı da, muhataplarını imana yaklaştıracak bir keyfiyeti ifade ediyor.

Şu da bir gerçek ki o gün Ebû Katâde gibi diğer insanların da

⁴¹ Buhârî, Enbiyâ 52 (3290); Ahmed İbn-i Hanbel, Mûsned 9/138; İbn-i Asâkir, Târihu Dimaşk 62/247. Bahsi edilen bu peygamberin Hazreti Nuh aleyhisselam olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Ebî Hâtim, Tefsir (8660, 11649)

⁴² Tirmizî, Sünen 5/299 (3129); Ahmed İbn-i Hanbel, Mûsned 5/135 (21267); Hâkim, Müstedrek 2/391 (3368), 2/484 (3667); Nesâî, es-Sünenü’l-Kübrâ 6/376 (11279)

benzeri mukabelede bulunma isteklerine karşılık yine Cibrîl-i Emîn gelecek, düşmana mukabelede bulunmak istendiğinde sadece karşı tarafın yaptığı kadar bir karşılık vermek gerektiğini; ancak her hâlükârda sabredip işi Allah'a havale etmenin daha hayırlı olduğunu bildirecektir.⁴³

5. Evliliklerindeki Strateji

İfade etmeye çalıştığım konu açısından O'nun evliliklerine baktığımızda, burada bile büyük kitlelere ulaşma, muhatabı olan insanlardaki kin ve nefreti minimize edip olumsuz duyguları dengeli bir yörengeye oturtma ve hânesine dâhil ettiği annemizle kavmi veya ülkesi arasında köprüler kurmayı hedeflediğine şahit olmaktadır. Bu açıdan baktığımızda özellikle Ümmü Habîbe Validemiz'le gerçekleşen evlilik çok dikkat çekicidir; şöyle ki:

Hendek sonrasında gelen bir âyet-i kerîmede Allah (celle celâlühü), düşmanlığı devam edenlerle bu olumsuz sürecin son bulabileceğini, bunun kudret dâhilinde olduğunu ve düşmanlığı yok etmenin de şefkatle mümkün olabileceğini müjdelemiştir.⁴⁴

Âyetteki müjdeyi alan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin ilk teşebbüsü, ashabından Amr İbn-i Ümeyye'yi Habeşistan'a göndermek oldu. Zira Habeşistan'da, özellikle Bedir'den sonra baş düşman haline gelen Ebû Süfyân'ın kızı vardı; kocası vefat etmiş ve çocuğuyla birlikte kimsesiz kalmıştı. İşte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), gönderdiği mektupla Necâşi'den, ülkesinde yalnız kalan Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile kendi nikâhını kıymasını talep ediyordu.

Bu talep kısa sürede gerçekleşti. Velime için zaman tayin eden ve Resûlullah adına mehir takdirinde bulunan Necâşi, tarafların temsilcilerinin bulunduğu bir mecliste bu nikâhı gerçekleştirdiğinde meseleden haberdar olan baba Ebû Süfyân'ın yapabileceği bir şey

⁴³ Bkz. Nahl Sûresi 16/126

⁴⁴ Bkz. Mümtehine Sûresi 60/7

yoktu ve bu evliliğe karşı çıkabilecek bir durumunun olmadığını ifade etti.⁴⁵

Tabii ki mesele burada kalmadı; daha sonraları Medine'ye gelen kızı üzerinden Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem) ile daha yakın bir ilişki kuran Ebû Süfyân'da bazı değişiklikler görülmeye başlandı. Zira artık o, İslâm, Kur'ân ve Hazreti Peygamber'le ilgili haberleri, Mekkelilerin yorumlarından ziyade birinci kaynak olan kızı Ümmü Habîbe'den almaya ve tabii olarak yıllardır içinde bulunduğu tutumun aşırılığını fark etmeye başlamıştı. Dolayısıyla bu, Ebû Süfyân'da ciddi bir politika değişikliğine sebebiyet verdi; eski şahin Ebû Süfyân gitmiş, yerine daha demokrat bir Mekke lideri gelmişti! Evlilik, hedefini bulmuştu; o günden sonra Ebû Süfyân, bir daha şiddet içinde olmayacaktı.

Hatta bu o kadar aşıkardı ki durumu Mekkeliler de fark etmiş ve Ebû Süfyân'ın etrafını alarak tavrındaki değişikliği sorgulamaya başlamışlardı. Daha da önemlisi, beklentilerine cevap vermeyeceğini anladıkları Ebû Süfyân'ı by-pas etmeye başlamış ve ipleri ele geçirmek için harekete geçmişlerdi. Bu süreçte özellikle Safvân İbn-i Ümeyye, Süheyl İbn-i Amr, Hâlid İbn-i Velîd ve İkrime İbn-i Ebî Cehil, adetâ mahşerin dört atlısı gibi öne çıkmış ve Mekke'deki gelişmelere el koymuşlardı. Bunun içindir ki bazı insanlar, o günden sonra Ebû Süfyân'ın Mekke liderliğine sembolik nazarıyla bakmaktadırlar. Gerçekten de durum farklı değildir; bu evliliğin gerçekleştiği günden sonra Ebû Süfyân'ı, İslâm'ın aleyhindeki bir organizasyonun içinde görmek mümkün değildir.

Efendimiz'in evliliklerindeki bu stratejiyi anlatırken Âişe Vâlidemiz şu vak'ayı aktarmaktadır:

- Cüveyriye ne hayırlı bir kadındı ki Resûlullah ile evlendiği gün kavminden yüz kişi Müslüman olmuştu!⁴⁶

⁴⁵ Hâdisenin detayları için bkz. Kesmez, Ümit, Fethin Mü'minleri 86

⁴⁶ Ebû Dâvûd, İtk 2 (3931); Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 6/277 (26408)

Hâlbuki o gün savaşmış ve yenilgiye uğramışlardı. Canları yanmış ve öfkeleri kabarmış oldukları halde Efendimiz'in kendileriyle akrabalık kurmuş olması, mazinin üzerine adeta bir sünger çekmiş ve yepyeni bir sayfa açmışlardı.

Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Safiyye Vâlidemiz'le evliliğinde ise iki yönlü bir hedef söz konusuydu. Öncelikle o, Yahudi kökenli bir kadındı. O güne kadar sürekli ihanetleriyle bilinen bir kabileyel mensuptu ve özellikle de o kabilenin reisi Huyayy İbn-i Ahtab'ın kızıydı. Medine yılları içinde gerçekleşen ihanetler zinciri sonucunda köprüler yıkılmış ve saflar birbirinden tamamen ayrılmıştı. Başka bir ifadeyle Yahudilerde İslâm düşmanlığı zirve yaptığı gibi ashab-ı kiram arasında da onlara karşı ciddi tepki oluşmuştu.

Hayber fethi sonrasında Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), bir Yahudi kızı olan Safiyye Vâlidemiz'le evlenmek suretiyle iki yönlü bir operasyon gerçekleştirmiş oldu; bunlardan birisi, kapısının Yahudilere de sonuna kadar açık olduğunu göstermek, diğeri ise mü'minlerde oluşan Yahudi düşmanlığını tadil etmekte.

O gün Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), onları Hayber ölüleri arasından geçiren Hazreti Bilâl'e celallenecek ve acıyı yeniden yaşayacakları böyle bir zeminden geçmelerinin doğru olmadığını ifade edecektir.⁴⁷

Yine o gün kocası, babası ve kavmi Hayber'de öldürülmüş bir kadınla aynı çadırda kalmaya başlayan Efendiler Efendisi'ne bir kötülük yapılacağı endişesini taşıyan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin, Resûlullah'ın çadırı önünde nöbet tuttuğuna şahit oluyuz.⁴⁸

Bu evliliğin, hâne-i saadetin diğerkakinleri tarafından da hoş karşılanmadığına,⁴⁹ Resûlullah'ın bir Yahudi ile aynı yastığa baş koymasına tepki gösterildiğine şahit oluyuz. Kullanılan ifadeler

⁴⁷ Bkz. Taberî, Târih 2/301, 302; Süheylî, Ravdu'l-Ünf 4/77; İbnü'l-Esir, Üsüdü'l-Gâbe 7/169

⁴⁸ İbn-i Sa'd, Tabakât 2/116; Beyhakî, Delâil 4/316; İbn-i Kesir, Sire 3/402; Vâkıdî, Megâzî 1/708

⁴⁹ Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 6/337, 338

bizim için meçhul olsa da, durumu Efendimiz'e haber veren Safiyye Vâlidemiz'e Allah Resûlü'nün söyledikleri gayet açıktır:

- Sen de onlara söyleseydin ya: Benim kocam Muhammed, babam Hârun, amcam da Musa iken siz, nasıl oluyor da benden daha hayırlı olabiliyorsunuz?⁵⁰

Sonuçları açısından Resûlullah'ın diğer evliliklerine de baktığımızda, özellikle belli bir dönemden sonra gerçekleşen bu evliliklerin benzeri birer stratejiye matuf olduğunu söylemek, doğruyu tescil etmek anlamına gelecektir.

6. Uluslar arası Diplomasi

Hâdisenin uluslar arası boyutu da var; yeri geldiğinde Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), Mekkeliler adına uluslar arası arenada devreye giriyor ve onların başka bir ülke ile yaşadıkları problemi çözerek kalıcı barışa evrensel bir imza atıyor. İşte örneği:

Tihâme'nin reisi Sümâme, farkına vardığı İslâm'ı kabul etmiş ve gönlünde yer eden Mekke'ye umre vazifesi yapmak için gelmişti. Ancak Kâbe'de hiç beklemediği bir tepki ile karşılaştı; normal şartlarda kimsenin tepki göstermediği tavafına, Müslüman olduğu için karşı çıkmışlar, bununla da kalmayıp üzerine çullanmış ve şiddet uygulamaya başlamışlardı. Tihâme'nin reisi Hazreti Sümâme, sâfiyane niyetlerle geldiği Mekke'de dayak yiyordu!

Bu sırada aralarından birisi onu tanıdı ve Mekkelilere şöyle seslendi:

- Siz ne yapıyorsunuz? Bu adam Sümâme; Tihâme'nin reisi! Bugün azıcık da olsa buğdayınız oradan geliyor. Şayet siz onu öldürürseniz, bir daha size buğday falan gelmez!

Doğruydü. Bu adam Tihâme'nin reisiydi ve kıtlığın kavurduğu Mekke'de, insanların midesine inen azıcık buğday da oradan

⁵⁰ Tirmizî, Menâkıb 50

gelmekteydi! Dolayısıyla hemen geri çekildi ve Hazreti Sümâme'yi kendi haline bıraktılar.

Memleketine dönen Hazreti Sümâme, kendisine revâ görülenlere çok alınmış olacak ki Mekke'ye giden bütün yolları kapattı ve bundan böyle Mekkelilere buğday göndermeyi durdurdu.

Mekkelilerin sıkıntıları katlanarak büyüyordu. Çözümü, Allah Resûlü'ne müracaatta buldular ve sıkıntılarını dile getirmek için Ebû Süfyân devreye girdi; yaşadıkları çaresizliği anlatıyor ve Resûlullah'tan yardım istiyorlardı!

Bunun üzerine Habîb-i Kibriyâ Hazretleri Hazreti Sümâme'ye mektup gönderdi; Mekke'ye giden yolları açmasını ve Mekkelilere yeniden buğday göndermeye başlamasını talep ediyordu!

Öyle de oldu; Efendimiz'in mesajını alan Hazreti Sümâme o günden sonra bu yasağı kaldırdı ve böylelikle yeniden Mekke'ye Tihâme'den buğday transferi başlamış oldu.⁵¹

Burada şu ayrıntıya da değinmekte fayda var; Mekkelilerin içinde buldukları ruh hali ne olursa olsun Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), her hareketinde kendi karakterinin gereğini yerine getiriyor ve meselelere insani çizgiler dahilinde yaklaşıyordu. Şüphesiz bunlardan birisi de Resûlullah'ın, Medine üzerinden Mekkelilere serbest ticaret hakkı tanımış olmasıydı.

7. Şahsa Özel Çağrı

Fahr-i Kâinat Efendimiz'in muhataplarıyla ilişkisi, bir doktorun hastasıyla olan münasebetine benzemektedir. Muayene, tanı, değişik tahlil ve analizler neticesinde hastalığa teşhis koyan doktorun, tedavi sürecini hızlandıracak reçete yazması gibi Habîb-i Kibriyâ Hazretleri insanları yakından tanımakta, onları karakter, beslenme

⁵¹ Bkz. Buhârî, Megâzî 70; Müslim, Cihâd 58; Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 2/452; İbn-i Hişâm, Sire 4/285; İbn-i Sa'd, Tabakât 5/550; İbnü'l-Esir, Üsüdü'l-Gâbe 1/294, 295; İbn-i Abdilberr, İstîâb 1/214, 215; Beyhakî, Delâil 4/81; İbn-i Hacer, İsbâbe 1/411; Hamidullah, Vesâik 75, 76

kaynakları, çevresi ve tepkileriyle beraber çok yakından takip etmektedir. Bunun için adeta O (sallallahü aleyhi ve sellem), herkese bir ömür biçmiş, onun da gerçeği göreceği günün geleceğini ümitle bekler olmuştu. Bir farkla ki bu bekleyiş, pasif bir duruş değildi; adeta adam adama bir ilgi söz konusuydu. Bulduğu her fırsatta, elindeki bütün imkânları değerlendiriyor ve muhatabına bir adım daha mesafe aldırılmayı hedefliyordu. Aynı zamanda O (sallallahü aleyhi ve sellem), bu ilgiyi uzun zamana yaymış, büyük bir sabırla muhatabının, tatbik ettiği tedaviye cevap vermesini bekliyordu. Hâlid İbn-i Velîd'in geliş süreci bunun en belirgin örneklerinden birisini teşkil etmektedir; şöyle ki:

Hudeybiye'den dönerken Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), Hâlid İbn-i Velîd'in ağabeyi Velîd İbn-i Velîd'i yanına çağırdı ve ona, kardeşi Hâlid'i sordu. Yaklaşık yirmi gün devam eden gergin Hudeybiye günlerinde onunla konuşup konuşmadığını soruyor, nabzının hangi istikamette attığını öğrenmek istiyordu. Aldığı cevap olumsuzdu; Hazreti Velîd, kardeşiyle görüşmemiştii.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), ağabeyinin yanında Mekke'nin ilk yıllarından beri babasıyla birlikte hareket eden, Bedir, Uhud ve Hendek gibi bâdirelerde hep karşısına çıkan, en son da Hudeybiye'de yolunu kesen Hâlid İbn-i Velîd'i anlatmaya başladı; yere göğe sığdıramıyordu! Cümlesini şöyle tamamladı:

- Onun gibi zeki bir insanın, İslâm'a cahil kalması düşünülemez! Keşke o, yanımızda olsaydı da mücadelesini müşriklere karşı yapsaydı! Şüphesiz bu, onun için çok hayırlı olurdu! Böylelikle bizler de, onu el üstünde tutar ve başkalarına tercih ederdik!"

Resûlullah'tan bu cümleleri duyan ağabey Hazreti Velîd, hemen kaleme sarıldı ve kardeşine mektup yazdı; Fahr-i Kâinat'ın beyanlarını anlattıktan sonra şöyle diyordu:

- Kardeşim! Senin hakkındaki kanaatleri bundan ibaret; vakit

kaybetme, bu fırsatı değerlendir ve kaçırdıklarını da telafi edebilmek için hemen gel!⁵²

Ağabeyinin mektubunu okuyan Hazreti Hâlid, o anda kararını verir ve önce Ebû Süfyan'a, daha sonra da eniştesi Safvân İbn-i Ümeyye'ye gider. Ancak onlardan beklediği cevabı bulamaz ve bu sefer Osman İbn-i Talha ile anlaşır ve Medine'ye doğru hareket eder. Yolda kendilerine, Amr İbn-i Âs da katılmış, Resûlullah'ın gayretlerine mukabil Mekke, ciğerparelerini O'na göndermiştir.

8. Yardım

Hudeybiye anlaşmasıyla Mekke'den gelebilecek tehlikeleri bertaraf eden Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), çibanbaşı haline gelen Hayber problemini çözmek için harekete geçti ve yaklaşık bir ay gibi bir kuşatmanın ardından da burayı fethetti. Fetih Sûresi'nde müjdesi verilen zengin ganimetler, buradan elde edilmişti. Medine'ye gelir gelmez Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), bunları Mekke'ye yardım olarak gönderdi. Gönderdiği yardımların arasında yiyecek ve içecek olduğu gibi aynı zamanda gümüş ve altın olarak nakit para da bulunuyordu. Bu yardımların muhatapları ise, Süheyl İbn-i Amr ve Safvân İbn-i Ümeyye gibi İslâm'a karşı duruşu temsilde Mekke'nin en önünde gelen insanlardı.

Bir farkla ki Mekkeliler, ihtiyaçları olmasına rağmen gururlarına takıldı ve Efendimiz'in gönderdiği yardımları geri çevirdiler.

Çok üzüldü; ancak geri adım atmadı. Hemen yöntemini değiştirdi ve onları bu sefer Ebû Süfyan'a gönderdi. Amr İbn-i Ümeyye'yi görevlendirdiği bu yolculukta Ebû Süfyan'a bir de mektup göndermişti.

⁵² Bkz. İbnü'l-Esr, Üsüdü'l-Gâbe, 5/423, 424; Suyûtî, Hasâis 1/247; Hamidullah, Vesâik 85, 86

Kendisine ulaşan mektubu okuyan Ebû Süfyân, çok duyulandı; zira Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) ondan, gönderdiği bu emtiaya -ki arasında 500 dinar altın da bulunuyordu- mukabil Mekke'de bulunan derilerden göndermesini talep ediyordu. Anlaşılan, yardım olarak gönderdikleri geri çevrilince yöntem değiştirmiş ve bu sefer yardımı, o gün yaygın olarak kullanılan mal mübadelesi, alış-veriş veya genel anlamda ticarete benzetiyordu. Aynı zamanda bu, Ebû Süfyân'ın elini güçlendirecek bir alternatifti; matlaşmaya başlayan kredisini yükseltiyor, "Bizim kabul etmediğimizi sen nasıl alırsın!" diyecek olanlar nezdinde Ebû Süfyân'ın elini güçlendiriyordu.

Mektuba cevap yazan Ebû Süfyân, talep edilen derileri gönderdiğini söyleyecek ve ardından Efendimiz'in gönderdiği aynî ve nakdî bu yardımları Mekke'deki fakirlere dağıtacaktı.⁵³ Başka bir ifadeyle Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), bugüne kadar ferdan ferdâ gerçekleştirdiği gönüller fethini, bu vesileyle kitlelere mâl ediyor, fethine giden yolda İslâm'a koşacak kitlelerin gelişini kolaylaştıracak adımlar atıyordu.

9. Fethe Giden Yol

Bilindiği üzere Mekkeliler, Hudeybiye anlaşmasına sadece iki yıl sadık kalabildiler ve iki yıl sonra Huzâa kabilesine saldırarak bu anlaşmayı fiilen ortadan kaldırdılar; kadın, çocuk ve yaşlı ayırımı yapmaksızın, hatta genel teamüllere göre kimsenin dokunmadığı Kâbe'ye sığınanları bile hedef haline getirip yirmi üç kişiyi öldürdüler! Durumdan haberdar olan Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), onlara elçi gönderdi ve yapılabilecek alternatifleri ortaya koydu.

Seçeneklerin hepsini geri çevirmişlerdi. Tek alternatif kalmıştı ve Efendimiz de (sallallahü aleyhi ve sellem), müjdesi verilen fethi

⁵³ Hamidullah, Vesâik 76

gerçekleştirmek için onbin ashabıyla birlikte Mekke'ye doğru yola çıktı.

Mekke'ye bir konaklık mesafede bulunan Merrü'z-Zehrân'da mola verdi ve burada, ashabından h r birisinin bir ateş yakmasını talep etti. Belli ki niyeti, kemiyet açısından geldiği noktayı göstermek suretiyle Mekke'yi kan dökmeden fethetmekti.

Bu arada Eb  S fy nların bulunduğu yeri haber verdi ve onunla birlikte Hakîm İbn-i Hiz m ve B deyl İbn-i Verk 'yı yakalayıp ordunun olduğu yere getirdiler. Durumu fark eder etmez Hazreti  mer, kılıcını kaptığı gibi Efendimiz'in otağına doğru koşmaya başladı; niyeti, temiz iş yapmaktı. Bunu gören Hazreti Abb s⁵⁴ da arkasından aynı istikamete doğru koşmaya başladı. Allah Res l 'nün huzuruna ardı ardına girdiler ve içeri girer girmez Hazreti Abbâs, Eb  Süfyân'a em n verdiğini ilan etti. Artık Hazreti  mer, kılıcını kımına koymak zorundaydı.

Bu noktadan itibaren Hazreti Abbâs'ın, açıktan İslâm'ı anlatma gayretlerine şahit olmaktayız. Bunun için onunla yalnız kalmak, böylelikle her fırsatı değerlendirmek istiyordu. Belli ki o güne kadar sadece insani değerler çerçevesinde hareket etmek zorunda kalmış, şimdi ise imkân bulduğu her fırsatta Eb  Süfyân'a İslâm'ı anlatıyordu. Onu kazanabilmek için Resûlullah'a, "Eb  Süfyân iltifattan hoşlanır; ona iltifat et y  Resûlallah!"⁵⁵ demiş, bunun  zerine Resûlullah da, Eb  Süfyân'ın evine girenin de emniyette olacağını ilan etmişti.

Derken o akşam Eb  Süfyân Müslüman oldu. Buna rağmen Hazreti Abbâs ısrarlıydı; yine de aralarında kalmasını teklif ediyordu. Maksadı, Eb  Süfyân'ın zihninde oluşabilecek tereddütleri izale edecek bir süre daha aralarında kalmasıydı. Öyle de oldu.

⁵⁴ Efendimiz'in Medine'den yola  ktığını duyan Hazreti Abbâs da, fethi gerçekleşecek olan Mekke'deki vazifesinin bittiğini d şunerek oradan hareket etmiş, yolda Efendimiz'le karşılaşmış ve o gün Allah Res l  (sallallahü aleyhi ve sellem) ona, "Nasıl ki Ben peygamberlerin h temi isim sen de hicret edenlerin sonuncusun!" buyurmuştu. Bkz. İbnü'l-Esîr,  s d 'l-Gâbe 3/164

⁵⁵ Farklı rivayetler için bkz. es-S lihi, S b l 'l-H d  5/218

Ertesi gün ordu Mekke fethine doğru hareket ettiğinde Ebû Süfyân'la birlikte Hazreti Abbâs yine yan yanaydı; önlerinden geçen İslâm ordusunun kimlerden müteşekkil olduğunu, onların bu seviyeye nasıl geldiğini Ebû Süfyân soruyor, Hazreti Abbâs da cevaplıyordu.

İşte tam bu sırada Ebû Süfyân'ı tedirgin eden bir hâdiseler oldu; Hazreç'in lideri ve Efendimiz'in de içinde bulunduğu birliğin başındaki kumandan Hazreti Sa'd İbn-i Ubâde, Mekke'yi temsil eden Ebû Süfyân'a laf attı; bugünün intikam günü olduğunu ve düntün hesabının görüleceğini söylüyordu!

Henüz Müslüman olan Ebû Süfyân'ı tedirgin eden cümlelerdi bunlar ve hemen gelip durumu Allah Resûlü'ne arz etti. Efendimiz'in tepkisi çok farklı oldu; önce, tedirgin olan Ebû Süfyân ve onun şahsında Mekkelileri teskin etti ve bununla da yetinmeyip söz konusu tedirginliğe sebebiyet veren kabile reisi ve kumandan sahabî Sa'd İbn-i Ubâde'yi vazifeden aldı.⁵⁶

Fetih günü, gönülleri kazanmanın kilometre taşları denilebilecek birçok hâdiseye şahitlik etti. Her şeyden önce Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), fâtihi bir kumandan olarak değil, mübarek başları bineğinin eğerine degecek kadar tevazu içinde Mekke'ye giriyordu. Girer girmez de, olgun başaklar misali devşirilmeyi bekleyen yirmi bir yıllık kin ve nefret toplumuna hürriyete giden yolları gösterdi. Kimseyi, dünkü yaptıklarından dolayı kınamıyor, hatta düşmanlıkta baş aktör olanlara bile dünu hatırlatacak en küçük bir davranışa onay vermiyordu; Süheyl İbn-i Amr ve İkrime İbn-i Ebî Cehil için söyledikleri bunun çok net örnekleridir.⁵⁷

⁵⁶ Bkz. Vâkıdî, Megâzî 1/821; İbn-i Seyyidi'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser 2/190; İbn-i Asâkir, Târîhu Dimaşk 23/454; İbnü'l-Esir, Üsüdü'l-Gâbe 2/442, 443; Hîndî, Kenzü'l-Ummâl 30173

⁵⁷ Süheyl İbn-i Amr için Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) ashabına, "Sizlerden her kim Süheyl İbn-i Amr ile karşılaşır, sakın kötü nazarla bakıp onu icitmesin!" tembihinde bulunmuş, İkrime hakkında ise onları, "Ebû Cehil'in oğlu İkrime, mü'min ve muhâcir olarak geliyor; sakın ola ki onun babası hakkında kötü bir söz söylemeyin!" şeklinde ikaz etmişti.

Fetih günü, şefkatin zirve yaptığı gündü; gürül gürül konuşması gerektiği yerde Allah Resûlü (sallallahü aleyhi ve sellem), ne kendisi buna kapı aralıyor ne de ashabının konuşmasına müsaade ediyordu! O gün, kaçanların bile, peşinden adamların gönderildiği, düşünmek için mühlet isteyenlere talep ettikleri zamanın iki katı sürenin verildiği, her taşın altından çıkan cânilere bile şefkat elinin uzatıldığı gündü. Hatta o kadar yoğunluk içinde özelde bazı şahısların kazanılabilmesi için Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), onlarla yakından ilgileniyor, Allah'ın inayetine dayanan bir peygamber olduğunu anlayabilecekleri mesajlar gönderiyordu. Ebû Süfyân'dan sonra hanımı Hind'in de gelebilmesi için aralarında geçen esrarlı konuşmaları haber vermesi bunun en bâriz örneğini teşkil etmektedir.

Burada dikkatimizi çeken bir başka konu da, fetih sırasında fırsat bulan Huzâa kabilesinin öldürdüğü iki veya üç kişinin diyetini - ki o şahıslar Müslüman bile değillerdi- bizzat Allah Resûlü'nün üstlenmiş olmasıydı. Hâlbuki iki yıl önce Mekkeliler, herhangi bir ayırım yapmaksızın Huzâalılardan yirmi üç kişiyi öldürmüş ve diyetlerini de ödememişlerdi. Hatta daha da ilginç olanı, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Osmân ve Ebû Talha gibi cömertliğiyle bilinen ashabından değil de Mekkelilere ödenecek söz konusu diyet için yine Mekkelilerden borç para talep ediliyor olmasıydı. Muhtemelen bunun için yılların baş aktörleri ve o gün de karşı koyduğu halde mukabelede bulunamayacağını anlayıp kaçan, ancak kendilerine uzanan şefkat eliyle yeniden Mekke'ye gelen Safvân İbn-i Ümeyye ve Süheyl İbn-i Amr gibi isimler özellikle tercih edilmişti.⁵⁸ Zira Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), onlarla konuşabileceği zeminleri kolluyor ve böylelikle onlara da İslâm'ın aydınlık dünyasını anlatmak istiyordu.

Benzeri yüzlerce uygulama neticesinde akıllarda oluşan soru işaretleri bir bir izale edilmiş ve endişelerin yersiz olduğu fiilen gösterilmişti. O güne kadar Efendimiz ve ashabına şartlı bakan

⁵⁸ Bkz. Taberî, Târih 2/167; Beyhakî, Kübrâ 3/409; Kurtubî, Câmi' 8/97

insanların önündeki engeller böylelikle kaldırılıyor, en küçük bir engele takılmadan gelebilmeleri için adeta ayaklarının altına kırmızı halılar seriliyordu. O gün gelip de hakkı teslim edenlerin kimliklerine bakıldığında denilebilir ki başta Ebû Cehil olmak üzere Bedir'de hırslarının kurbanı olan eski kin tüccarları da bugünü görmüş olsalardı, aynı tercihte bulunur ve tereddütsüz onlar da gelip teslim olurlardı!

10. Huneyn Sürprizi

Aynı stratejinin fetih sürecinden sonra da devam ettiğine şahit olmaktayız. Fetihden kısa bir süre sonra gerçekleşen Huneyn'e giderken Allah Resûlü'nün Mekkelilerden borç silah alması ve bunun için de Süheyl İbn-i Amr ve Safvân İbn-i Ümeyye gibi eski düşmanları tercih etmesi⁵⁹ oldukça mânidardır ki bu türlü ilişkilerin verdiği güven ortamında Safvân İbn-i Ümeyye gibi nice Mekkelî, Müslüman olmadıkları halde Huneyn savaşına Fahr-i Kâinat Efendimiz'le birlikte katılmış, kendileri için tanınan süreyi doldurmadan da gelip Müslüman olmuşlardır.⁶⁰

11. Bütün bunlara, Huneyn, Tâif, Ci'râne ve sonrasında yaşanan bir seri olayı da eklemek mümkün. Elbette burada, Resûlullah'ın 61 yıldır güven veren ömrünün nasıl bir kredi oluşturduğunu da unutmamak gerekiyor. Ancak konuyu daha fazla uzatmamak için burada, müellefe-i kulûb ile ilgili bir hatırlatmada bulunarak konuyu bağlamak istiyorum; o gün, Ashab-ı Kiram arasında bile tereddütle karşılanabilecek, Resûlullah'ın kendilerini ihmal ettiği şeklinde bir kanaat uyandırabilecek kadar ileri bir hoşgörü örneği sergilenmemiş midir?

Ya Sonra...

⁵⁹ Bkz. İbn-i Hişâm, Sîre 5/108; Taberî, Târih 2/167; İbn-i Hibbân, Sikât 2/66, 67; İbn-i Abdilberr, Dürer 1/225

⁶⁰ Vâkıdî, Megâzî 1/381

Bütün bunların neticesinde Hicaz'a sulh ve sükûn gelmiş, dün kan akıtmaktan zevk alan insanlar, karıncaya basmaktan endişe duyan birer hassasiyet kahramanı haline gelmiştir.

Sanıldığı gibi bu dönüşüm, şekli bir dönüşüm de değildir; başta Süheyl İbn-i Amr, İkrime İbn-i Ebî Cehil, Ebû Süfyân, Hâris İbn-i Hişâm gibi baş aktörlerin sonraki hayatları, bunun en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır. O günden sonra, çoluk çocuğu dâhil ailecek cephelerde koşturan ve bu uğurda iki gözünü feda edebilen bir Ebû Süfyân görmekteyiz.⁶¹ Süheyl İbn-i Amr'ı anlatanlar, onun kadar sabahlara kadar namaz kılıp gündüzlerini oruçla geçiren ve eski günahlarına gözyaşı döken bir başkasını görmediklerini ifade etmektedirler.⁶² İkrime'nin fetih sonrası hali ise, hepimizin malumudur.⁶³

Belli ki bugün, Bedir'e gömülen Mekkelilerin filizlenip meyveye durdukları gündür. Çok değil, aradan sadece altı sene geçmiştir. Bu altı sene içinde buzlar erimiş, kin ve nefret düşüncesi ortadan kalkmış, ötekileştirerek hedef hâline getirme alışkanlıkları son bulmuş ve bütün bu olumsuzluklar yerini, o güne kadar anlayamadıkları Resûlullah'ın herkesi kucaklayan heyecanını başkalarına taşıma azmine bırakmıştır.

Yermük meydanında bir yudum suyun nasip olmadığı üç⁶⁴ kişinin kimliği bize her şeyi anlatmaktadır;⁶⁵ bu insanlardan üçü de,

⁶¹ Ebû Süfyân, gözlerinden birisini Tâif kuşatmasında, diğerini de Yermük'te kaybetmiştir.

⁶² Bkz. İbnü'l-Esîr, Üsüdü'l-Gâbe 2/586

⁶³ Müslüman olduğu gün, önceki hayatının iki misli bir gayreti İslâm adına ortaya koyacağına dair söz veren Hazreti İkrime, hayatının sonuna kadar bu sözüne sadık kalmış ve neticede Yermük'te şehid olarak Hakk'a yürümüştür. Onun yaşadığı bu dönüşümün bütünü için bkz. Kesmez, Fethin Mü'minleri 288 vd.

⁶⁴ Bazı rivayetlerde bu şahıslar dört kişi olarak zikredilmektedir. İlave şahısların ise, Kureyş'in hatibi olarak bilinen ve yirmi bir yılını İslâm'a düşmanlıkla geçiren Süheyl İbn-i Amr veya bir başka İslâm düşmanı olan Âs İbn-i Vâil'in oğlu Hişâm İbn-i Âs olduğu ifade edilmektedir. Bkz. İbnü'l-Cevzi, Muntazam 4/123; Zeylaî, Nasbu'r-Râye 2/224

⁶⁵ Bkz. Hâkim, Müstedrek 3/270; İbn-i Abdilberr, İstîfâb 3/1084; İbnü'l-Cevzi, Muntazam 4/123; İbn-i Asâkir, Târîhu Dımaşk 3/468 İbnü'l-Esîr, Üsüdü'l-Gâbe 1/645; Taberani, Mucemu'l-Kebir, 3/259

Ebû Cehil'in ailesindendir: Birincisi Ebû Cehil'in ana-baba bir kardeşi Hâris İbn-i Hişam ki Mekke fethinde o da kaçmıştı; Ümmü Hâni Vâlidemiz'in emanıyla geldi ve huzura erdi. İkincisi yine Ebû Cehil'in anabir kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa idi; Mekke yıllarından bu yana çile ve mihnetlerle ömür tüketmiş bir insandı. Üçüncüleri ise, Mekke fethine kadar babasından farksız, Ebû Cehil'in oğlu İkrime idi; fetih günü karşı koymuş ancak yılların arkadaşı Hâlid İbn-i Velîd'in bileğini bükemeyeceğini anlayınca da Yemen'e kaçmıştı. Hakkında idam kararı olmasına rağmen onun da imdadına, o gün Müslüman olan amcakızı Ümmü Hakîm koşmuştu; her türlü tehlikeyi göze alarak Yemen'e kadar gitmiş ve o sertlerden sert adamın gönlüne girerek onu Mekke'ye getirmişti.

Peki, bunlar nasıl oldu? Bu dönüşümün gerçekleşmesinde ortaya konulan stratejinin temel özellikleri ne idi? İşte bizim tespit edebildiklerimiz:

- Hiç kimse ötekileştirilmedi.
- Kimseye, "Bundan adam olmaz!" nazarıyla bakılmadı, hiç kimse yok sayılmadı ve kimsenin üzeri çizilmedi, kimseye kapılar kapatılmadı.
- Herkes, potansiyel bir mü'min adayı olarak görüldü.
- En zor şartlarda bile diplomasi ve hukuka önceliğinden taviz verilmedi.
- Sadece beyanlarla iktifa edilmedi, dönüşümün bizzat içinde bulunuldu ve yakından takibi söz konusu oldu. Daha açıkçası bu dönüşüm, uygulamalı bir dönüşümdü.
- Kötülük yapana aynı kötülükle cevap verme manasında "mukabele-i bilmisil" düşüncesine asla girilmedi; bilakis hep afv ü safh yolu tercih edildi.
- Karşı karşıya geldiği yerlerde bile muhatapların şahısları hedef alınmadı, şahsiyetleriyle oynanmadı ve mesele asla kişiselleştirilmedi.
- Toptancılık yapılmadı; ancak muhatapların bütünü kazanıldı.

• İnsan ve toplum iyi okundu ve iyi tanındı; bu sürecin içinde her bir insana, kendi yapısına uygun bir yaklaşım sergilendi.

• Kısa zamanda kitlesel dönüşümlerin hedeflenmesinden çok her bir şahısla birebir ilgilenmenin söz konusu olduğu uzun bir süreç takip edildi.

• Kin ve nefretle hislerine yenik düşen düşmanlarla akrabalık kuruldu, ihtiyaç duydukları en dar zamanlarında onlara maddi destek sağlandı. Borç alma-borç verme gibi muameleler hiç eksik olmadı. İzole edilmiş bir dünya yerine birbiriyle kaynaşabilen bir toplum modeli ortaya konularak yanlış anlaşılmaktan kaynaklanan kamplaşmaların önüne geçildi.

• Ev gibi sıcak ortamlarda ziyafetler verilmek suretiyle gönüllerin yumuşatılması hedeflendi; Hazreti Hadice Vâlidemiz'in servetinin neredeyse tamamı bu ziyafetlere harlandı.

• İslâm'ın temsil dili çok iyi kullanıldı ve bu dili okuyabilecekleri zeminlerin oluşturulması için azami fedakârlıkta bulunuldu.

• Zamanın çıldırtıcılığına karşı müthiş bir sabır örneği sergilendi; ancak bu, zâhirde durağan ancak gerçekte aktif bir sabırdı. Ve çoğu için bu süreç, tam yirmi bir yıl sürdü.

• Kritik noktalarda ashab-ı kiramdan bazıları olağanüstü fedakârlık örneği sergiledi, Hazreti Abbâs örneğinde olduğu gibi kendilerine rağmen bu fedakârlığı yıllarca sürdürenler oldu.

• Güçlüyken de şefkatle muamele prensibinden asla taviz verilmedi.

• Hep ilkeli davranıldı ve şartlar ne olursa ilkesizliğe kapı aralanmadı.

• Güven veren bir duruş vardı ve bu duruş, başta Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) olmak üzere ashab-ı kiramı, kalitenin adresi haline getirmişti.

• Bu hasletler, sadece Resûlullah'ın şahsına has değildi; ashabını da aynı istikamette yönlendiriyor ve uygulamada herhangi bir yanlışlığa meydan vermemek için bunun takibini yapıyordu.

Netice

Buraya kadar sadece köşe taşlarını ifade etmeye çalıştığım bu süreç, dönüşümün destanıdır. Bu uygulamalarıyla Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), yeryüzünde gönlüne girilemeyecek insanın olmadığını bize fiilen göstermiştir. Kendi ufkuna yürürken arkada bıraktığı tertemiz dünya, bunun şüphe götürmez şahididir. Bu dönüşümü gerçekleştirirken ortaya koyduğu strateji ise, üzerine güneşin doğup battığı her yeri hedef gösteren⁶⁶ Resûlullah'ın bize bıraktığı mirastır. Daha açık bir ifadeyle O (sallallahü aleyhi ve sellem), yaşadığı çağda ve içinde bulunduğu toplumla birlikte “pilot” bir uygulama yapmış ve ortaya çıkan müspet sonucu dünyanın dört bir yanına taşıma işini de, sonradan geleceklere emanet ederek rafik-ı a'lâyâ yürümüştür.

Şüphesiz bunlar, O'nun hayatının sadece bir yönünü ifade etmektedir; Câhiliyye günlerinden kalma hak ihlalleri, kadının istismarı, güçlünün egemenliğine dayanan hukuksuzluk, her yönüyle soygunculuk ve fuhşiyat gibi her türlü olumsuzluğun ortadan kaldırılış sürecine aynı perspektiften baktığımızda, kin ve nefretin ortadan kaldırılış sürecine benzer uygulamaların hayatın her alanında söz konusu olabileceği anlaşılmaktadır ki benzeri problemler bugün, sadece ülkemizin değil bütün dünyanın problemleri haline gelmiştir. Daha açık bir ifadeyle önümüzde, uygulanmış ve netice alınmış model bir dönüşüm süreci durmaktadır. Bu dönüşümün felsefesi kavranabilir, kodları da iyi okunabilir ve günümüzün diliyle bugünlere taşınabilirse dünya çok şey kazanacaktır. Aynı zamanda bu, Efendimiz'in müjdesini verdiği güzelliklerin yaşanması anlamına gelecek ve risaletinin evrenselliğini tescil eden bir uygulama olacaktır. Dünyaya bu dille Resûlullah'ı anlatmayı başardığımız gün biz, İslâm'ı terörle

⁶⁶ Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned 4/103 (16994); 6/4 (23865); Hâkim, Müstedrek 1/488; 3/155; 4/476, 477; Beyhakî, Sünen 9/181; Heysemî, Mecmaü'z-Zevâid 6/14; 8/470; Taberânî, Kebîr 20/254; Müsnedü'ş-Şâmiyyîn 1/324; 2/79; İbn-i Münde, İmân 2/982; Ebû Nuaym, ??? 8/470; İbn-i Asâkir, Târîhu Dimaşk 40/537

eşdeğer görme yanlışlığından insanları kurtarmış ve Müslüman'a şartlı bakışın da önüne geçmiş oluruz.

İşte ilim olarak Siyer, bünyesinde böyle bir potansiyel taşımaktadır. Öyleyse mesele, bugünün çağdaş problemleriyle dolu aklımızın almadığı her şeyi yok sayarak yükten kurtulduğumuzu sanmak değil, yaşadığımız günün ihtiyaçlarını nazara alınarak bu potansiyelin gün yüzüne çıkarılması için gayret etme meselesidir.